

---

## **Poika joka halusi lentää**

Perheiden kokemuksia ja toiminnalle antamia merkityksiä erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perhesirkuksesta



Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Ohjaustoiminnan koulutusohjelma

Hämeenlinna, kevät 2016

Anna Väänänen



HÄMEENLINNA

Ohjaustoiminnan koulutusohjelma

Pedagoginen ohjaustoiminta

**Tekijä**

Anna Väänänen

**Vuosi** 2016

**Työn nimi**

Poika joka halusi lentää – Perheiden kokemuksia ja antamia merkityksiä erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perhesirkuksesta

## TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perhesirkustoimintaa perheiden yhteisenä vapaa-ajan kulttuuri- ja harrastustoimintana. Perhesirkus pohjautuu sosiaalisen sirkuksen menetelmään ja taiteen soveltavaan käyttöön. Opinnäytetyön toimeksiantajana ja työelämäyhteytenä oli Lempäälän lasten ja nuorten kulttuurikeskus PiiPoo, jossa toimintamalli on alun perin kehitetty vuonna 2007. Vastaavaa toimintamallia ei tiedetä olevan käytössä muualla Suomessa. Tavoitteena oli tutkia, millaisia kokemuksia toiminta on tuottanut toiminnassa mukana olleille perheille, sekä millaisia merkityksiä perheet antavat sirkustoiminnalle vapaa-ajan kulttuuriharrastuksena.

Tutkimus tehtiin haastattelututkimuksena. Opinnäytetyön taustateorianäkökulmaksi käytettiin sosiokulttuurisen innostamisen, vapaa-ajanpedagogiikan, soveltavan taiteen käytön sekä kulttuurin ja hyvinvoinnin kirjallisuutta ja selvityksiä aiheista. Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua, joka toteutettiin ryhmähaastatteluina tammikuussa 2016. Aineistot litteroitiin haastattelijan toimesta ja analysoitiin laadullisen aineistonanalyysin keinoin.

Tutkimustulokset osoittivat, että toiminnassa mukana olleet perheet kokivat perhesirkusharrastuksen yhteisöllisenä ja rikastuttavana vapaa-ajan toimintana. Onnistumisen kokemukset, yhdessä tekeminen, rohkeus kokeilla ja epäonnistua, oman luovuuden löytäminen, yhteisöllisyyden kehittyminen ja vertaistuki sekä ystävystyminen ja ilon ja huumorin tuottaminen olivat keskeisiä kokemuksia ja annettuja merkityksiä. Sirkus on edistänyt tasavertaisuuden kokemusta ryhmässä ja mahdollistanut erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten ulkomaille matkustamisen. Esiintyminen on ollut tärkeä osa sirkusharrastusta. Toiminnassa korostuvat lapsen ja vanhemman tasa-vertainen toimijuus. Tulokset osoittavat, että sirkus on oikein tuotettuna monipuolinen ja ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia tukeva perheen yhteinen harrastustoimintamuoto. Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perheiden sirkustoimintamallin toivotaan jatkuvan ja leviävän laajemmalle alueelle käytettäväksi.

**Avainsanat**

erityisen tuen tarve, sosiaalinen sirkus, sosiokulttuurinen innostaminen, vapaa-ajan kulttuuritoiminta, soveltava taide

**Sivut**

52 s. + liitteet 4 s.

HÄMEENLINNA

Degree Programme in Craft and Recreation

Option Pedagogic Crafts and Recreation

---

<b>Author</b>	Anna Väänänen	<b>Year</b> 2016
<b>Subject of Bachelor's thesis</b>	A boy, who wanted to fly - Experiences and meaning of family circus for children and youth with special needs	

---

#### ABSTRACT

The aim of this Bachelor's thesis was to examine leisure time activities provided for families with children and youth with special needs. The activities were based on the method of social circus and applied use of art. The workplace connection for this Bachelor's thesis was the cultural center called PiiPoo, which is located in Lempäälä.

The family circus operation model for children with special needs was developed in the cultural center in 2007 and presumably it is unique in Finland. One of the main focuses in this Bachelor's thesis was to examine what kind experiences the families have gained from the family circus and to find out the meaning of this kind of a hobby for the families.

The theoretical background of the thesis concentrated on literature and research on sociocultural animation, leisure time pedagogy, use of applied art and positive effects of cultural activity on well-being. The data for the thesis were collected by means of thematic group interviews, which were carried out in January 2016. The obtained data were transcribed and analyzed by using qualitative methods.

The results indicated that families with children with special needs found the family circus a communal and enriching leisure activity. Experiences of success, doing things together, courage to experiment and fail, finding their own creativity, development of communality and peer support, making new friends and bringing joy and laughter into their lives were mentioned by the interviewees as essential experiences and meanings. The circus has advanced the experience of equality in the group and enabled travelling abroad. The family circus activities emphasize equality between a child and parent. The results show that the family circus, if properly produced, is a diverse leisure activity for families and enhances their wellbeing in a holistic way. Hopefully, the circus activities for families with children with special needs will continue and spread around Finland.

**Keywords** special needs, social circus, social animation, leisure time cultural action, applied art

**Pages** 52 p. + appendices 4 p.

# SISÄLLYS

1	JOHDANTO .....	1
1.1	Mihin taidetta tarvitaan?.....	1
1.2	Opinnäytetyön lähtökohdat, tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	2
1.3	Työelämäyhteys .....	3
1.4	Lasten ja nuorten esteettömän kulttuurin keskus .....	3
2	KULTTUURI JA HYVINVOINTI.....	4
2.1	Hyvinvointia kulttuurista ja taiteesta .....	4
2.2	Kulttuuri ja hyvinvointi käsitteenä.....	5
2.3	Kulttuuri terveysvaikuttajana ja sosiaalinen pääoma.....	6
2.4	Kulttuuritoiminnasta ja sosiaalisesta osallistumisesta lisää terveyttä .....	7
3	SOVELTAVA TAIDE.....	8
3.1	Soveltavan taiteen määritelmästä ja käytöstä .....	9
3.2	Sosiaalinen sirkus.....	9
3.3	Aiemmin tehtyjen tutkimusten tuloksia .....	10
4	SOSIOKULTTUURINEN INNOSTAMINEN .....	11
4.1	Innostamisen luonnehdintaa .....	12
4.2	Innostamisen lähtökohdat ja innostajan rooli .....	12
4.3	Innostamisen rakenne.....	13
4.4	Innostaminen yhteisötyönä.....	13
5	VAPAA-AIKA JA KULTTUURINEN YMPÄRISTÖ INNOSTAMISESSA .....	14
5.1	vapaa-ajan pedagogiikka .....	14
5.2	Persoona, yhteisö ja vapaa-aika.....	15
5.3	Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perhesirkus vapaa-ajan kulttuuritoimintana.....	16
5.4	Erityisen tuen tarve, erityisryhmät ja vertaisuus.....	17
6	TUTKIMUSMENETELMÄT .....	18
6.1	Tapaustutkimus.....	19
6.2	Haastattelu tutkimusmenetelmänä .....	20
6.3	Teemahaastattelu.....	21
6.4	Ryhmähaastattelu.....	23
6.5	Aineiston analyysin menetelmistä .....	24
6.6	Esteetön viestintä soveltavan taiteen tutkimuksessa.....	24
6.7	Sirkuskuvakortit.....	25
6.8	Tutkimuksen luotettavuus .....	25
7	TUTKIMUSPROSESSI .....	26
7.1	Prosessikuvaus tutkimuksen toteutumisesta.....	26
7.2	Ensimmäinen haastattelu .....	27
7.3	Toinen haastattelu .....	28
7.4	Kolmas haastattelu .....	29
7.5	Neljäs haastattelu .....	30

8	TUTKIMUSTULOKSET.....	31
8.1	Keskeiset kokemukset sirkuksesta.....	31
8.2	Sirkus opettaa monesta näkökulmasta .....	33
8.3	Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten Perhesirkus yhteisenä vapaa-ajan harrastustoimintana .....	35
8.4	Millaista lisäarvoa sirkuksella on verrattuna muihin liikunta- ja kulttuurilajeihin?.....	36
8.5	Sirkusryhmän toiminta .....	38
8.6	Mitkä asiat motivoivat harjoittelemaan? .....	38
8.7	Muutosta vakiintuneemman harrastus- ja kulttuuritoiminnan suuntaan .....	39
8.8	”Iloa elämään ja yhdessä tekemisen meininkiä” .....	41
8.9	Millaisia merkityksiä perheet antoivat toiminnalle?.....	41
9	POHDINTA.....	43
9.1	Tutkimustulokset suhteessa aiempiin tutkimuksiin ja sosiaalisen sirkuksen tavoitteiden toteutumiseen.....	43
9.2	Sirkus ja yhteisö.....	44
9.3	Sirkus ja innostaminen yhteistyössä .....	44
9.4	Taide- ja kulttuuritoiminta arjen voimavarana .....	46
9.5	Sirkus erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perheiden harrastuksena ..	47
9.6	Opinnäytetyön prosessista .....	49
9.7	Lopuksi.....	49
	LÄHTEET .....	51

Liite 1	Teemahaastattelurunko perheille
Liite 2	Opinnäytetyön suostumuslomake
Liite 3	Sirkuskuvakortit

# 1 JOHDANTO

## 1.1 Mihin taidetta tarvitaan?

Taide on ollut väline, joka yhdistää ihmisten kokemuksia ja luo yhteyksiä sosiaalisessa maailmassa. Näin on syntynyt yhteisiä merkityksiä ja kokemuksia ihmisten välille. Karhu (2012, 111) avaa väitöskirjassaan käsityksiään taiteen tehtävästä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä, sekä kuvailee taiteen olevan sosiaalisen kokemuksen ilmaisua. Taide liitetään osaksi sosiaalista kommunikaatiota ja sen nähdään lisäävän ymmärrystä. Taiteen avulla voimme ymmärtää ja tutkia sosiaalisen kokemuksen eri ulottuvuuksia ja merkityksiä.

Sosiaalisesti eriarvoisessa asemassa olevien ihmisryhmien todellisuus ja jännitteet eivät välity arkisessa elämässä eri yhteiskuntaluokkien välillä. Taiteen avulla nämä kokemukselliset ulottuvuudet voidaan kuitenkin tuoda julkiseen keskusteluun emotionaalisesti vaikuttavalla tavalla, joka voi olla tehokas tapa muuttaa tai vaikuttaa tiedon välittymisessä. (Karhu 2012, 111-112.)

Taide ja sen hyvinvointivaikutukset puhuttavat. Kysymys on samalla myös tämän opinnäytetyön prosessin lähtökohta ja innoitus. Jotta taiteen ja kulttuurin positiivista vaikutuksia ihmisten arkeen ja hyvinvointiin voitaisiin hyödyntää, täytyy jonkun ensin tutkia asiaa ja todentaa nämä vaikutukset tietoisuuden tasolle. Kipinä soveltavan taiteen tutkimukseen alkoi kytymään jo kesän 2015 alussa tutkijan osallistuttua 3. kesäkuuta järjestettyyn Mihin taidetta tarvitaan? -seminaariin Tampereella. Seminaari käsitteli taiteen hyvinvoinnin vaikutuksia, saatavuutta ja saavutettavuutta. Päivän puhujina toimivat Pirkanmaan alueen eri toimijoiden edustajat kulttuuri-, sosiaali-, terveys- ja hyvinvointi-aloilla.

Aihe on puhutteleva, kiehtova ja varmasti loputon. Päivän puhujien jälkeen tuntui jopa helpolta tiivistää taiteen tarpeellisuus. Taiteen avulla kehitämme ja laajennamme ajatteluamme, luomme sosiaalisia suhteita, tuotamme esteettisiä elämyksiä ja nautimme niistä, rakennamme omaa identiteettiämme, ja yhteiskuntaamme, opettelemme kulttuurien kohtaamisia ja käymme dialogia, opimme empatiakykyisemmiksi, kohtaamme toisemme aidosti.

Seminaarin lopuksi olisi voinut kysyä mihin ja missä taidetta ei tarvittaisi? Ehdotuksiksi nousivat muun muassa avaruus ja kaivo. Luovan ajattelun avulla taiteelle ja kulttuurille löytyi niissäkin lopulta oman paikkansa. Vastauksen löytäminen kysymykseen ei ole yksiselitteinen tai helppo, mutta ainakin yhden vastauksen voi antaa tämä opinnäytetyön tutkimuksen tulokset, jotka osoittivat, että taide ja kulttuuri osana ihmisen arkea ovat merkityksellistä ja elämää rikastuttavaa. Taide ja kulttuuri voivat olla asioita, joiden avulla hulluimmatkin unelmat ja haaveet voidaan mahdollistaa ja tuoda näkyviksi. Esimerkkinä kuvan 1. poika, joka istui koko elämänsä pyörätuolissa, halusi lentää. Vaihtoehtoisten toimintatapojen ansiosta toive toteutui ja yhden pienen ihmisen haaveesta tuli oikeasti totta. Ehkä se on jo riittävä

syy, miksi aihetta tulisi pohtia ja hakea vastauksia kysymykseen, sekä ryhtyä käytännön toimeen. Jotta pienten ja vähän isompienkin ihmisten haaveet toteutuisivat.



Kuva 1. Poika joka halusi lentää. Kuva: Kulttuurikeskus PiiPoo.

## 1.2 Opinnäytetyön lähtökohdat, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön lähtökohtana oli toimeksianto työelämäyhteydeltä Lempäälän kulttuurikeskus PiiPoolta. Tutkija keskusteli mahdollisesta yhteistyöstä opinnäytetyön aiheen saralla aloittaessaan syventävää työharjoittelujaksoa lasten ja nuorten kulttuurikeskus PiiPoolla. Kulttuurikeskukselta tarjoutui useampi ehdotus opinnäytetyön aiheeksi, joista lopulta valikoitui työn alle tutkijan omaa mielenkiintoa lähempänä oleva ja tulevaisuuden työkenttää tukeva aihe erityistukea tarvitsevien lasten ja nuorten perhesirkus.

Lempäälän kulttuurikeskuksen toteuttama ja koordinoima erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perheiden perhesirkus oli opinnäytetyön aiheena hieno mahdollisuus tutustua toiminnan taustoihin ja lähtökohtiin omakohtaisesti. Toimintamalli on kehitetty vuonna 2007 kulttuurikeskus PiiPoossa yhdessä sosiaalisen sirkuksen ohjaajien kanssa, eikä samankaltaista toimintamallia harjoiteta muualla Suomessa. Syventävä harjoittelujakso lasten ja nuorten kulttuurikeskus PiiPoossa mahdollisti tutkijan syvälisen ja omakohtaisen perehtymisen sosiaalisen sirkuksen maailmaan ja soveltavan taiteen käyttöön syksyn 2015 aikana. Lisäksi aiheen valintaan vaikuttivat muut satunnaiset intressit, kuten työn suhteellisen nopea valmistusaikataulu, sekä valittavan tapauksen saatavilla olo (sirkustoimintaan osallistuvat perheet), sekä muut aineistonkeruuseen vaikuttavat resurssit.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia ja kuvata erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perheiden yhteisen kulttuuritoiminnan tuottamia kokemuksia ja perheiden antamia merkityksiä toiminnalle. Tapaus ja tutkimuk-

sen näkökulma rajautuvat erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perheisiin, jotka ovat olleet mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa perhesirkustoimintaa alusta asti. Tutkittava tapaus koostuu neljästä(4) perheestä, joissa kaikissa on erityistä tukea tarvitsevia lapsia ja nuoria. Ryhmään kuuluvien lasten ja nuorten erityisen tuen tarpeet eroavat toisistaan perhekohtaisesti. Ryhmässä harrastaa esimerkiksi näkö-, moni- ja kehitysvammaisia lapsia ja nuoria. Osalla lapsista ja nuorista erityisen tuen tarve rajautuu apuvälineen käyttöön liikkumisessa.

Tässä opinnäytetyössä pyrittiin vastaamaan kysymyksiin

- Millaisia kokemuksia perhesirkus on tuottanut erityisen tuen tarpeessa olevien lasten -ja nuorten perheille?
- Millaisia merkityksiä perheet antavat perhesirkustoiminnalle vapaa-ajan kulttuuritoimintana?

Näiden pääkysymysten pohjalta pohdittiin alakysymysten muodossa

- Mitä lisäarvoa sirkustoiminnalla on verrattuna muihin kulttuuri- ja liikuntalajeihin?
- Mitkä ovat ne tekijät, jotka motivoivat osallistuvia perheitä toimintaan?
- Miksi juuri sirkus on hyvä erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perheiden yhteisenä kulttuurisena harrastustoimintana?

### 1.3 Työelämäyhteys

Tässä johdantokappaleen alaluvussa esitellään tiivistetysti opinnäytetyön työelämäyhteys ja toimeksi-antaja kulttuurikeskus PiiPoo.

Opinnäytetyön työelämäyhteytenä toimii Lempäälän kulttuurikeskus PiiPoo. Kulttuurikeskus tuottaa ja kehittää esteetöntä kulttuuritoimintaa sekä taiteen ja kulttuurin soveltavaan käyttöön perustuvia palveluita. PiiPoon hanke- ja projektitoiminnassa kehitetään taidemenetelmiin perustuvaa toimintaa eri toimintaympäristöissä. Toiminnan päätavoitteena on taiteen ja kulttuurin keinoin tapahtuva yhteinen toiminta ja sen myötä osallistuvien henkilöiden hyvinvoinnin lisääntyminen. Toimintaa hallinnoi voittoa tavoittelematon Kulttuurikeskus PiiPoon kannatusyhdistys ry (PiiPoo 2015.)

### 1.4 Lasten ja nuorten esteettömän kulttuurin keskus

Lasten ja nuorten kulttuurikeskus PiiPoo on monitaiteinen esteettömän kulttuurin keskus, joka toimii ja sijaitsee Lempäälän Ideaparkissa. PiiPoon monitaiteisten menetelmien kirjoon kuuluvat esimerkiksi sirkus ja erityisesti sosiaalisen sirkuksen menetelmä, teatteri-ilmaisu, kuvataide, musiikki ja



kädentaidot. PiiPoossa toimii paljon erilaisia vapaa-ajan harrasteryhmiä pääasiassa lapsille ja nuorille. Sirkus on ollut PiiPoon päätaiteen lajina jo pitkään ja sen suosio lasten ja nuorten harrastuksena on pysynyt vakaana vuodesta toiseen. Esteettömän kulttuurin keskuksessa sirkusta ja muita taiteen lajeja pääsevät harrastamaan kaikki halukkaat erityisen tuen tarpeet huomioiden. Kulttuurikeskus tarjoaa erilaisia harraste- ja kulttuuritoimintaa esimerkiksi päiväkotikäisten lapsille ja erityisryhmille. Ohjaajina toimivat sirkus- ja teatteri-ilmaisun ammattilaiset. Kuvassa 2. nähdään perhesirkusryhmä toiminnan alkuvuosina.



Kuva 2. Perhesirkus. Kuva: Kulttuurikeskus PiiPoo

## 2 KULTTUURI JA HYVINVOINTI

Opinnäytetyön toisessa luvussa käsitellään kulttuurin ja hyvinvoinnin välistä yhteyksiä, sekä aiheesta tehtyjä tutkimuksia ja selvityksiä. Taiteen vaikutus ja tarpeellisuus ovat olleet esillä paljon viime aikoina ja aiheesta löytyy paljon kirjallisesti tuotettua tutkimustietoa ja materiaalia. Taiteella ja kulttuurilla on ulottuvuuksia, jolla edistetään hyvinvointia yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasolla. Kaikilla tulisi olla oikeus ja mahdollisuus osallistua itselle mieluisaan kulttuuritoimintaan.

### 2.1 Hyvinvointia kulttuurista ja taiteesta

Hyvinvointia taiteesta ja kulttuurista -toimintaohjelmalle vuosille 2011 - 2014 (opetusministeriö 2010) valittiin strategista painopistealuetta, joilla terveyttä ja hyvinvointia edistetään kulttuurin ja taiteen keinoin. Ohjelman tavoitteena oli tukea ja kehittää näiden painopistealueiden toteutumista yksityisten ihmisten, yhteisöjen ja yhteiskunnan hyväksyttämissuunnitelma tai jokin muu tuotos. Ensimmäinen painotus oli määritelty nimellä kulttuuri osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäjänä.

Myös vuonna 2008 opetusministeriön ja kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopoliitiikan osasto julkaisi raportin (Brandenburg 2008), jossa tarkastellaan näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön. Selvityksen mukaan taide kohottaa yksilöllistä ja yhteisöllistä elämänlaatua asettamalla keskiöön sen, mikä on tärkeää. Se, kuinka taide on osa yksilön tai yhteisön elämää on myös merkityksellistä. Kulttuurin ja taiteen muodot voidaan karkeasti ottaen jakaa kolmeen ryhmään:

- kulttuurin kuluttaminen, esimerkiksi elokuvissa, konsertissa tai teatterissa käyminen.
- kulttuurin omakohtainen harrastaminen, kuten näytteleminen, kuvataiteet tai käsityöt
- taide- ja kulttuuritoiminnan yksilö- ja ympäristöä uutta tietoa tuottava käytäntö.

Brandenburg (2008, 4-8.) kirjoittaa kulttuurin ja taiteen merkitystä hyvinvoinnissa. Taide ja kulttuuri hyvinvoinnissa toteutuvat ja tulevat näkyväksi juuri sosiaalisuuden kautta. Merkityksellisiksi tulevat osallistuminen ja yhdessä oleminen sekä itsensä toteuttaminen. Taide-harrastukset edesauttavat yhteisöllisyyden rakentumista ja pyrkivät ylläpitämään verkostoja, jotka taas auttavat ihmisiä elämänhallinnassa paremmin. Hyvinvoinnin näkökulmasta asiaa tarkastellessa olennaisiksi nousevia elementtejä ovat ihmisen osallistuminen ja onnistumisen kokemus, sen turvaaminen ja niitä seuraava elämyksellisyys ja ilo.

Kulttuuri vahvistaa ihmisten ja yhteisöjen sosiaalista pääomaa; Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan sosiaaliseen verkostoihin pohjautuvaa kykyä toimia yhteisten päämäärien hyväksi. Kulttuurin keinojen myötä yhteisöjen elinvoima ja yhteenkuuluvuuden tunne tulevat voimakkaammiksi. Sosiaalinen pääoma onkin kirjoittajan mukaan juuri yksi keskeisistä selittävästä tekijöistä paikallistalouksien ja ihmisten paikallisyhteisöjen hyvinvoinnissa ja sen myötä menestymisessä.(Brandenburg 2008. 4-8.)

## 2.2 Kulttuuri ja hyvinvointi käsitteenä

Kulttuuri käsitteenä on laaja ja se on ymmärrettävissä monin eri tavoin. Laajimmillaan tarkasteltuna kulttuuri käsittää kaiken inhimillisen toiminnan. Siihen liitettyjä asioita ovat usein arvot, merkitykset, perinteet ja elämäntavat. Kulttuuri voi ilmetä monin eri tavoin ja sen tunnetuimpia muotoja tänä päivänä ovat esimerkiksi kirjallisuus, elokuvat, media, teatteri, muotoilu, kuvataide, käsityö, tanssi, sirkus ja arkkitehtuuri. Aikaisemmin kulttuurilla ymmärrettiin jonakin rajallisena kokonaisuutena, mutta nykyisin se nähdään useita eri piirteitä sisältävänä dynaamisena ilmiönä. (Brandenburg 2008, 16.)

Kulttuurin käsitteen tavoin myös hyvinvoinnin käsite on laaja ja moni-ulotteinen. Suomen hyvinvoinnin- ja terveydenhuollon laitos (2016) määrittelee hyvinvoinnin tekijöiden jakautuvan yleisesti kolmeen eri ulottuvuuteen. Hyvinvointi muodostuu terveydestä, materiaalisesta hyvinvoinnista ja koe-

tusta hyvinvoinnista. Näiden lisäksi käsitettä voidaan tarkastella kahden tason, sekä yhteisöllisen ja yksilöllisen hyvinvointina. Yhteisötason hyvinvoinnilla tarkoitetaan esimerkiksi työllisyyden, toimeentulon ja elinolojen osatekijöitä. Yksilötason hyvinvointi vastaavasti jakautuu itsensä toteuttamisen, onnellisuuden, sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisen pääoman osatekijöihin.

Kulttuuri jakautuu myös useisiin eri osa-alueisiin, joista näkyvin osa on taide. Taidetta nähdään yksilön kannalta tarkasteltaessa liikkeelle panevana voimana. Kun kulttuuria tarkastellaan hyvinvoinnin näkökulmasta, voidaan taide nähdä välineenä edistämässä jotakin toivottua ominaisuutta. Se voidaan vastaavasti ymmärtää myös arvona tai merkityksenä sinänsä. Kun tarkastellaan kulttuurin hyötynäkökohtia suhteessa hyvinvointiin, voidaan todeta kulttuurin ja taiteen vaikuttavan yksilöiden ja yhteisöjen erityyppiseen toimintaan ja kehitykseen. Yhteiskunnassamme kulttuurin rooli voi olla esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisijä tai talouselämää elvyttävä tekijä. Yksilötasolla taidekokemuksen on todettu vaikuttavan yksilön parempaan elämäntalouteen. Lasten taideharrastusten on todettu olevan yhteydessä lasten parempaan vointiin kuin taidetta harrastamattomien. Taideharrastus vaikuttaa esimerkiksi lapsen paremman itsetunnon kehitykseen ja opettavan keskittymistä. (Brandenburg 2008, 16.)

Kulttuurilla on itseisarvo sinänsä, mutta sen lisäksi sillä on lukematon määrä muita yhteiskunnallisia ja taloudellisia merkityksiä ja vaikutuksia. Välineellisesti taide ja kulttuuri toimivat työvälineinä esimerkiksi kasvatuksessa ja yksilöiden persoonallisuuden kehittämisessä. Näiden kahden näkökulman lisäksi taide voidaan nähdä kulttuurin yhteisöä tai aluetta muuntavana voimana. Kulttuurin avulla voidaan lisätä yksilöiden ja yhteisöjen tietoa, luottamusta, sosiaalista pääomaa, sekä antaa tilaa luovuudelle yhteisön kehittämisessä ja uusien ratkaisujen löytämisessä. (Brandenburg 2008, 16- 17.)

### 2.3 Kulttuuri terveysvaikuttajana ja sosiaalinen pääoma

Nykyään taide ja kulttuuri voidaan liittää osaksi ihmisen kokonaisvaltaista terveyttä edistäväksi tekijäksi. Hyypän (2007, 155) mukaan voima perustuu nykyaikaiseen kansanterveyteen. Kansanterveydellä tarkoitetaan tässä määritelmässä henkilön fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista tasapainoa suhteessa hänen oman elämänsä päämääriin. Ihmisyhteisön voimavarojen käyttöön ottaminen terveyden tueksi on johdonmukainen seuraus uudesta määritelmästä.

Hyypä (2007, 155- 157) kirjoittaa artikkelissaan pitävänsä tärkeänä kulttuurin kuluttamiseen liittyvän sosiaalisen osallistumisen ja yhteenkuuluvuuden, sekä sosiaalisen pääoman vaikutusta kulttuurin tuottamassa hyvinvoinnissa. Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan rajattuun väestöön tai kansanryhmään kuuluvien henkilöiden keskinäistä luottamusta ja yhteenkuuluvuutta, joka näkyy esimerkiksi sosiaalisena osallistumisena ja aktiivisena harrastustoimintana.

Sosiaalinen pääoma on nimenomaan yhteisön eikä yksilön ominaisuutta kuvaava hyödyke, josta yhteisö ja sen jäsenet nimenomaan hyötyvät. Esimerkkinä artikkelissa käytetään kuorotoimintaa ja talkoita vertauskuvana suomalaiskansalliselle sosiaaliselle pääomalle. Siihen sisältyvät sosiaalisen pääoman tärkeimmät ominaisuudet: vapaaehtoisuus, löyhä ihmissuhdeverkosto, keskinäinen luottamus ja elämäntavaksi muodostunut osallistuminen yhteisiin hankkeisiin. Sosiaalinen osallistuminen ilmenee esimerkiksi kulttuuriharrastuksina, kuten teatterina, musiikkina, käsitöinä, kerhotoimintana, ulkoiluna tai muuna vapaa-ajan puuhasteluna tai seura -ja yhdistysaktiivisuutena, joita on mitattu tieteellisissä tutkimuksissa. Hyyppä(2007, 155-157.)

#### 2.4 Kulttuuritoiminnasta ja sosiaalisesta osallistumisesta lisää terveyttä

Hyyppä (2007, 155- 157) kirjoittaa tutkimusryhmästään, joka osoitti, että sosiaalinen osallistuminen ja kulttuurin harrastamisen aktiivisuus säilyvät pysyvinä jopa 20 vuotta. Ikääntyminen ja kaupunkilaistuminen eivät vähennä näkyvästi sosiaalisen osallistumisen ja yhdessä harrastamisen määrää, vaikka toiminnan laji ja laatu muuttuisivat. Kirjoittaja myös viittaa tekstissään koko Suomea edustaneeseen väestöntutkimukseen, jossa todettiin, että aktiivisimmin kerho- ja kulttuuritoiminnassa mukana olleet säilyivät 20 vuoden aikana hengissä pisimpään, ja kohtuullisen aktiivisesti toimivat elivät pidempään kuin passiiviset tai lainkaan toimimattomat. Ikä, sukupuoli, sosiaalinen asema, työllisyys, asuinpaikka, terveydentila(oma arvio terveydestä, lääkärin tekemä arvio ja toimintakyky) eivät selitä suurta eroa, joka esiintyy kulttuuria harrastavien ja harrastamattomien henkilöiden eliniässä.

Kulttuurin harrastaminen ja sitä kautta osallistuminen liittyvät myös hyvään mielenterveyteen. Voidaan pohtia syy-seuraussuhteita, kuten edistääkö sosiaalisuus mielenterveyttä vai onko vaikutussuunta päinvastainen. Pitkittäistutkimusten (ihmisten mielenterveyden muuttumisesta) mukaan vuosien päästä kulttuuriharrastusten mittaamisen jälkeen, tulokset tukivat oletusta, että vaikutusten suunta on kulttuuriharrastuksista mielenterveyteen päinvastaisen sijaan. Sosiaalisen osallistumisen ja kulttuurin harrastamisen on tutkittu olevan yhteydessä myös kognitiivisten taitojen, kuten muistin, oppimisen, ajattelun, havaitsemisen, luovuuden ja ongelmanratkaisun koskevan kyvykkyyden säilyttämiseen. (Hyyppä 2007, 155 -157.)

Artikkelissa tarkastellaan myös keski-ikässä olevien brittivirkamiesten poikileikkaustutkimusta, jonka mukaan vapaa-ajan kulttuuritoiminta liittyisi hyvään muistiin ja yleiseen kognitiiviseen kyvykkyyteen. Lopuksi kirjoittaja pohtii artikkelissaan, että olisi tärkeätä todistaa vaikutussuunta nuorten ja keski-ikäisten kohdalla. Todistamalla näiden kahden välinen yhteys toisiinsa voitaisiin lisätä ja edistää mielenterveyttä tarjoamalla esimerkiksi lisää kulttuuri- ja taidetilaisuuksia.

Hyyppä (2007, 155-157) on tutkinut yhdessä Juhani Mäen kanssa kieliryhmien sosiaalisen pääoman ja terveyden eroja 1990- ja 2000-luvun alussa. Edellä mainitut käyttävät esimerkkinä suomenruotsalaisten väestön perus-

kulttuurin Me-hengen, keskinäisen luottamuksen ja aktiivisen kulttuuriharrastamisen hyvinvointia edistävästä tehosta. Yhteenvedona tutkimuksesta esitetään, että suomenruotsalaisella väestöllä on runsaasti sosiaalista pääomaa, joka liittyy hyvään terveyteen.

Kirjoittajan mukaan sosiaaliseen pääomaan sijoittaminen alkaa jo varhaislapsuudessa, mikä on välttämätöntä keskinäisen luottamuksen ja yhteisöllisyyteen kasvamisessa. Kun muualla maailmassa vähemmistöt kärsivät huonommasta terveydestä, suomenruotsalaiset vähemmistöt elävät vastaavasti terveempänä työ- ja toimintakykyisempänä kauemmin samalla alueella, kuin samoissa sosiaalisissa ja taloudellisissa oloissa elävä ja samoja palveluita käyttävä suomenkielinen väestö. Aineellinen hyvinvointi ja inhimillinen pääoma=koulutus eivät selitä ruotsinkielisen väestömme runsasta sosiaalista pääomaa, terveyttä, toimintakykyä ja pitkäikäisyyttä. (Hyypä 2007, 155- 157.)

Elinvoimaa yhteisöstä -artikkelissaan kirjoittaja (Hyypä 2007) pohtii lopuksi, mitä ihmisessä tapahtuu, kun kulttuurin harrastaminen muuttuu terveydeksi. Luonnontieteelliseksi selitykseksi annetaan kulttuuriharrastusten sellaisenaan muuttuvan esimerkiksi taide-elämyksenä tai sosiaalisen verkoston kautta terveyttä edistäviksi elintoimintojen reaktioiksi. Kulttuuriharrastuksen tai taide-elämysten terveysvaikutuksen ymmärtämiseksi tarjotaan monitieteistä olettamusta, jota kirjoittaja nimittää `peruskulttuuriksi`. Peruskulttuuri on yhteisöllinen elämäntapa, joka ohjaa varhaislapsuudesta asti yhteisöön kuuluvien havaintomaailman muotoutumista ja ja tunne-elämän kehittymistä, jonka seurauksena keskinäinen luottamus vahvistuu, sosiaalinen pääoma karttuu ja terveys säilyy hyvänä. Jos sosiaalinen osallistuminen ja kulttuurin harrastaminen ovat osa väestön peruskulttuuria, ne tukevat lasten mahdollisuutta kasvaa yhteisöllisyyteen ja keskinäiseen luottamukseen. (Hyypä 2007, 158.)

### 3 SOVELTAVA TAIDE

Opinnäytetyön kolmannessa luvussa käsitellään perhesirkustoiminnassa käytettyä sosiaalisen sirkuksen menetelmää, esitellään toiminnalle asetettuja tavoitteita, sekä tarkastellaan kentällä saatuja tutkimustuloksia vastavien asiakasryhmien parissa. Lisäksi luvun alussa perehdytään lyhyesti siihen, mitä on soveltava taide ja miten sitä voidaan hyödyntää esimerkiksi kuntoutuksen tukena, sekä mikä tekee soveltavan taiteen käytöstä ongelmallista hoitotyön parissa.

Viime vuosina soveltavan taiteen parissa tehtävä käytännön -ja tutkimustyö ovat kasvaneet ja tietoisuus taiteen välineellisestä käytöstä esimerkiksi kuntoutuksen tukena lisääntyneet. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa monipuolista tietoa soveltavan taiteen käytöstä ja sen vaikutuksista tutkimuksen rajattuun tapausryhmään. Tutkimuksessa tuotettu tieto on toivotavasti näin ollen edistämässä erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perheiden sirkustoimintamallin leviämistä ja hyödyntämistä laajemmalle alueelle Pirkanmaan ulkopuolelle.

### 3.1 Soveltavan taiteen määritelmästä ja käytöstä

Kuten aiemmissa teoriaosuuksissa sivuttiin, taide ja kulttuuri edustavat jo itsessään arvoja, mutta lisääntyvässä määrin ne ovat työväliteitä hyvinvoinnin edistämiseksi. Nuutinen (2007,164) kirjoittaa, että luova toiminta on jo yhtä vanha ilmaisutapa, kuin esimerkiksi perinteinen kirjoittaminen. Nämä taidelähtöiset ilmaisumuodot ovatkin olleet käytössä kuntoutus-, hoito- ja terapiatyössä pitkään. Nyt taiteen hyödyntäminen on kirjoittajan mukaan ajankohtaista myös sosiaalisen hyvinvoinnin vahvistamisessa alueellisesti ja valtakunnallisesti. Erilaisia taitelija-lähtöisiä sosiaali- ja kulttuurisia toimintamalleja kehittäviä hankkeita on paljon tehty esimerkiksi mielenterveys- ja vanhustyössä.(Nuutinen 2007, 164.)

Strandman(2007,162.) pohtii, mitä ja miten sovelletaan, kun puhutaan taiteen soveltavasta käytöstä. Strandmanin mukaan sen voi ensisijaisesti ymmärtää taiteen esittämiseen ja muotoon liittyvänä käytännön tekijänä, jolloin se ei vaikuta taiteen sisältöön. Taiteen soveltava käyttö on osittain kokeilevaa, jolloin siihen liittyy automaattisesti epäonnistumisen mahdollisuus. Hoitotyössä epäonnistuminen ei vastaavasti ole sallittua. Ongelmallista voi vielä olla taiteen ja hoitoalan kohtaamattomuus ja alojen välinen ristiriitaisuus. Muutos erityisesti asenteissa on hidasta. Soveltavan taiteen käyttö ja sen esityskonteksti vaikuttavat valintoihin, joita tehdään. Taiteen sisältöön se ei kuitenkaan saisi vaikuttaa. Esimerkiksi hoitolaitoksissa tehtävä ja eri tavoin esille tuleva taide ovat yhtä ”oikeaa” taidetta, kuin mikä tahansa muukin taide. (Strandman 2007, 162- 163.)

### 3.2 Sosiaalinen sirkus

Sirkustaiteen suosio on ollut Suomessa kasvussa viime vuosina. Perinteinen sirkusharrastus ei erilaisista syistä ole kuitenkaan mahdollista kaikille. Sosiaalinen sirkuksen menetelmä on pyrkinyt tarjoamaan näille ryhmille mahdollisuuden tutustua sirkukseen soveltavan taiteen kentällä.

Sosiaalinen sirkus parissa on jo toteutunut erinomaisia hankkeita, tutkimuksia ja tapausesimerkkejä siitä, miten taide ja kulttuurilähtöisen toiminnan avulla voidaan edistää hyvinvointia. Vuonna 2009 Suomessa käynnistyi valtakunnallinen ESR- rahoitettu Sosiaalinen Sirkus -hanke (2009–2011), jonka tavoitteena oli juurruttaa sosiaalisen sirkuksen toiminta Suomeen. Hankkeessa mukana oli seitsemän sirkusta seitsemältä eri kunnalta. Hanketta hallinnoi Tampereen yliopiston tutkivan teatterityön keskus. Hanke tuotti paljon positiivisia, välittömiä tuloksia ja vaikutuksia hyvinvoinnin edistämisen saralla. Sen myötä tutkimus sosiaalisen sirkuksen hyvinvointivaikutusten parissa jatkuu. (Hyttinen ym. 2011, 8-9.)

Hanke sai myös jatkoa nimikkeellä Vaikuttava Sirkus vuosina 2011- 2014. Hankkeen päätavoitteena oli antaa organisaatioille työkaluja, joiden avulla sirkuksen hyvinvointivaikutuksia voitaisiin todentaa jatkossa ja saada tukea toiminnan rahoitukselle. Tarkoituksena oli tuotteistaa ja organisoida sirkusammattilaisten osaamista hyvinvointipalveluiksi kunnille ja yksityisille toi-

mijoille vietäväksi. Mukana olivat kuusi eri osatoteuttajasirkusta, joissa sirkusopetusta järjestettiin eri kohderyhmille, kuten esimerkiksi koulujen erityisluokille, erityisen tuen tarpeessa oleville perheille, vanhuksille, päihdekuntoutujille ja monikulttuurisille ryhmille. (Kinnunen ym. 2013, 3.)

Tutkimuksen perusteella sirkus tuottaa osallistujilleen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Koska toiminnan lähtökohtana on sosiaalisuus, tarjoaa sirkus yhteistä tekemistä ja tuo ihmisiä yhteen. Sirkustoiminta on koettu lähtökohdallisesti mukavaksi ja antoisaksi. Useimmat lapset ja nuoret nauttivat sirkuksesta ja sirkusharrastus antaa paljon myös perheille. Vanhukset virkistäytyvät, luovat sosiaalista vuorovaikutusta ja kokevat iloa sirkuksen parissa. Kehitysvammaisille ja heidän kanssaan työskenteleville sirkus tarjoaa vaihtelua arkeen ja rohkaistuvat kokeilemaan erilaisia asioita monipuolisesti. (Kinnunen ym. 2013, 7-8.)

Kakon (2012, 2.) mukaan sirkuksen voima on sen monipuolisuudessa. Sosiaalinen sirkus tarjoaa kaikenlaisille osallistujille mahdollisuuden kokeilla rajojaan, yrittää mahdotonta ja saada onnistumisen kokemuksia turvallisessa, hyväksyvässä ympäristössä.

Sosiaalisen sirkuksen tavoitteisiin (Hyttinen ym. 2011, 19) nivoutuu paljon kokonaisvaltaista hyvinvointia ja arkielämää tukevia asioita, kuten

- onnistumisen kokemukset
- yhdessä tekeminen (uskallus luottaa ja koskea toiseen)
- rohkeus kokeilla ja epäonnistua
- sosiaalisten taitojen kehittyminen
- keskittymiskyvyn parantuminen
- oman luovuuden löytäminen
- oman kehon hahmottaminen - kontrollin, tasapainon ja koordinaation kehittyminen
- yhteisöllisyyden kehittyminen ja hyvä yhteishenki
- ystäväystyminen
- ilon ja huumorin tuottaminen
- oma-aloitteisuuden lisääminen
- itsetunnon kasvaminen.

### 3.3 Aiemmin tehtyjen tutkimusten tuloksia

Tampereen yliopiston tutkivan teatterityön keskuksen Vaikuttava sirkus-hanke (2011-2014) on edistänyt tutkimusta sosiaalisen sirkuksen saralla Suomessa. Saadut tutkimustuloksien mukaan kehitysvammaisten lasten ja nuorten ryhmissä sirkus on mieleinen juttu, johon osallistutaan innokkaasti.

Sosiaalisen sirkuksen hanketyön parissa on aiemmin toteutettu tutkimustyötä, jossa kerättiin yhteen mm. vammaisten henkilöiden parissa toimivien ammattilaisten kokemuksia ja näkemyksiä sirkuksesta ja sen soveltavasta

käytöstä. Tämän opinnäytetyön kohderyhmänä olivat erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perheet. Ilmiön ainutlaatuisuuden vuoksi aiempaa tutkimustietoa sirkuksen käytöstä varsinaisesta kohderyhmästä ei ole vielä toteutettu kentällä, mutta aihetta sivuavaa tutkimusta on tehty ja tuloksia julkaistu näkö-, moni- ja kehitysvammaisten henkilöiden parissa. Molemmista on löydettävissä yhteneviä tutkimustuloksia tämän opinnäytetyön tutkimuksen kanssa. (Kinnunen ym. 2013, 49- 51.)

Tutkimuksen (Kinnunen ym. 2013, 49- 51) mukaan sirkus tuottaa vammaisille henkilöille sekä heidän kanssaan työskenteleville vaihtelua ja virkistystä arjen keskelle. Sirkuksen myötä kehitysvammaiset henkilöt rohkaistuvat oppivat uusia taitoja ja rohkaistuvat kokeilemaan sirkustemppeja monipuolisesti. Ryhmien kanssa työskennelleet toiminnanohjaajat ovat edistäneet ryhmätoimintaa esimerkiksi opettamalla maltillisuutta.

Sirkus luo ryhmään yhteisöllisyyttä. On myös koettu, että sirkuksella on osittain keskittymistä parantavaa ja tämän myötä hoitoa helpottavaa vaikutusta. Tutkimuksessa on havaittu, että sirkus tuo ryhmän omille ohjaajille uusia työvälineitä vammaistyöhön, sekä tukee kehitysvammaisten henkilöiden ohjausta. Työntekijöiden mukaan sirkus parantaa vammaisten henkilöiden fyysistä liikkuvuutta ja kehonhallintaa, jotka osoittautuvat myös positiivisiksi vaikutuksiksi arkielämän tilanteissa. Sirkusharjoituksissa haetaan keholle luontaisia asentoja. Sirkus on myös saanut hoitajat paremmin tiedostamaan ja arvioimaan asiakkaan kyvykkyyttä toimia eri tilanteissa. (Kinnunen ym.49- 51.)

Vaikuttava sirkus -hanke on myös tutkinut näkövammaisille lapsille ja nuorille suunnattua sirkustoimintaa. Ryhmän joukossa on ollut myös mukana monivammaisia henkilöitä. Saadut tutkimustulokset ovat olleet positiivisia. Esimerkiksi fyysiset vaikutukset näkyvät selkeästi lasten ja nuorten kohdalla. Sirkuksen fyysisten harjoitteiden myötä on saatu esimerkiksi toispuoleisesti halvaantuneen henkilön liikkumaton käsi on taas aktivoitumaan. Sirkus kehittää tutkimuksen mukaan avaruudellista hahmottamista monivammaisten henkilöiden kohdalla. Psykkisenä vaikutuksena näkyvät rohkaistuminen kokeilemaan uusia asioita ja sirkuksesta nauttiminen. Sirkus on tuonut monivammaisille lapsille ja nuorille uusia ystävyysuhteita ja vertaistoimintaa. (Kinnunen ym. 2013, 46- 48.)

#### 4 SOSIOKULTTUURINEN INNOSTAMINEN

Sosiaalipedagogiikka on tieteenala, jonka tehtävänä on tuottaa tietoa, teoriaa ja metodologiaa. Sen lisäksi sosiaalipedagogiikka on yliopistollinen opiaine opetussuunnitelmiseen, joihin esimerkiksi monet sosiaaliset ja kasvatukselliset ammatit perustuvat. Sosiokulttuurinen innostaminen on yksi sosiaalipedagogiikan suuntauksista, joka on vähitellen levinnyt omaksi toimintamuodokseen.

Innostaminen on yksi soveltavan kulttuurin toimintamuodoista. Länsi-Euroopassa ja Latinalaisessa Amerikassa innostamisella on pitkät perinteet ja



eri maissa sovelletaan erilaisia painotuksia. Kurjen (2000) mukaan innostamisen liikkeelle saavana voimana ovat olleet sosiaalipedagogiset tavoitteet, kulttuurinen demokratia sekä syrjäytyneiden ja köyhien parissa tehtävä sosiaalinen luova muutostyö. Sosiokulttuurinen innostaminen on johtanut aikojen saatossa erityisesti yhteisöjen kehittämiseen ja yhteisötaiteeseen sekä sosiopedagogisten menetelmien kehitykseen esimerkiksi kouluissa.

#### 4.1 Innostamisen luonnehdintaa

Kurki (2008, 111- 113) toteaa, ettei innostamista voi määritellä lyhyesti tai kattavasti. Sosiokulttuurinen innostaminen käsitteenä on laaja ja monipuolinen. Innostamiseen liittyvien kaikkien toimintojen päämääränä on edistää ihmisten yhteenliittymistä, yhteisöllistä dialogia, sekä oppimista tekemällä ja kokeilemalla. Sosiokulttuurinen innostaminen on aina suunniteltua ja päämäärätietoista toimintaa.

Innostamista eniten kuvaavia piirteitä on koottu yhteen seuraavalaisesti: innostaminen on aina osallistumista, sen perustana toimii osallistava pedagogiikka; innostamisessa mennään ihmisten arkipäivään; innostamisen metodissa tulee lähtöä liikkeelle siltä ajattelun tasolta, jolla ihmiset juuri silloin ovat; innostaminen perustuu kunnioitukseen ja jokainen nähdään yhtä arvokkaana ja ainutlaatuisena persoonana riippumatta yksilön sukupuolesta, rodusta, uskonnosta, asemasta tai varallisuudesta; innostaminen on erinomainen tuki kulttuurisen identiteetin vahvistamiselle.

Kurjen (2008, 118) mukaan yhtenä innostamisen elementtinä voidaan käsitellä sen käyttöä murtaa ajattelutapa, jossa kulttuuri nähdään ns. elitistien, harvojen ja valittujen oikeutena. Samalla esille nousevat jokaisen ihmisen kyvyt toimia oman elämänlaatunsa luojana ja vaikuttajana, sekä osallistujana oman yhteisönsä kehitykseen. Voidaan siis puhua kulttuurisesta demokratiasta, kulttuurin omasta tasavertaisuuden luojasta. Tässä opinnäytetyössä tarkasteltiin kulttuurisen demokratian toteutumista erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden näkökulmasta, jolle perinteisen sirkuksen harrastaminen ei ole ollut mahdollista.

#### 4.2 Innostamisen lähtökohdat ja innostajan rooli

Leena Kurjen (2008, 106- 107) mukaan innostamisen lähtökohtana toimii ihmisen arkipäivä. Innostaja tekee työtään siellä missä ihmiset ovat; esimerkiksi kaduilla, toreilla ja puistoissa. Innostaminen pyrkii herättämään jokaisen persoonallisen sekä yhteisöllisen heräämisen. Innostaminen käsitetään ensisijaisesti osallistumisena, koska vain osallistumalla ihmiset voivat rakentaa arkipäiväänsä. Ihminen itse on keskeinen toimija tarpeidensa määrittelyssä, toiminnan suunnittelussa ja toiminnan jatkuvassa arvioinnissa. Ihminen sitoutuu omaan toimintaansa arkipäivän muuttamiseksi parempaan.

Ammatillisen työntekijän, eli innostajan tehtävänä on olla tukena, motivoijana ja herkistäjänä toiminnalle. Innostajan rooli on Kurjen (2008, 106- 107)

mukaan äärimmäisen tärkeä, sillä aitoa osallistumista ei synny ilman hermistymistä ja motivointia. Herkistämällä viitataan ihmisen tietoisuuden herättelyyn, jolloin saadaan ihmisen huomio kiinnittymään sellaiseen toimintaan, joka voidaan kokea oman elämän kannalta arvokkaaksi ja merkitykselliseksi. Oleellista on, työntekijöiden ja työtä tehtävien ihmisten väliset suhteet ovat aitoja. Tällöin suhde perustuu tasavertaiseen sinä-minä-dialogiin. Tällä dialogilla tarkoitetaan jokaisen toimintaan osallistuvan itsehallintoa ja persoonallista arvokkuutta kunnioittavaa käytäntöä. Innostaminen lähteekin liikkeelle ymmärryksestä, ymmärryksen myötä ihmisten tiedostetaan olevan luonnostaan autonomisia, vapaita ja kykeneväisiä ottamaan itse vastuun toimistaan. Samalla toiminnan tulee olla avointa ja vapaaehtoista siihen osallistujille. (Kurki 2008, 106- 107.)

#### 4.3 Innostamisen rakenne

Kurki kuvailee lyhyesti teoksessaan *Innostava matkailu - Sosiokulttuurinen innostaminen ja vapaa-aika* (2008, 108) innostamisen rakenteita. Innostaminen muodostuu kolmesta ulottuvuudesta; pedagoginen, sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Tämä kolmitahoinen kokonaisuus mahdollistaa pyrkimyksen ihmisten yhteisölliseen sitoutuneisuuteen, sekä heidän persoonallisten arvojen kehittymiseen. Innostamista toteuttaessa nämä kolme osaluetta ovat sidoksissa toisiinsa, mutta innostamisen näkökulmaksi voidaan valita esimerkiksi yksi näistä kolmesta. (Kurki 2008, 108.)

Sosiaalinen ulottuvuus keskittyy ryhmään ja yhteisöön, jossa avainasemassa ovat ihmisten oma osallistuminen ja yhteisöön integroituminen eli ryhmään kiinnittyminen. Kulttuurisen toiminnan tavoitteena on ihmisen luovuuden ja monipuolisen ilmaisun kehittyminen. Taide on keskeinen osa kulttuurista ulottuvuutta. Kolmas, kasvatuksellinen ulottuvuuden ytimeksi kirjoittaja määrittelee ihmisen persoonan. Kasvatuksellinen ulottuvuus tavoittelee aina persoonan kehittymistä, asennemuutosta, kriittisen ajattelun kehittymistä, oman vastuun tiedostamista sekä motivaation heräämistä. (Kurki 2008, 108.)

#### 4.4 Innostaminen yhteisötyönä

Innostaminen ja yhteisötyö ovat ajankohtainen ja meitä kaikkia lähellä tänä päivänä yhteiskunnassamme. Innostamisen synty perustuu yhteiskunnan tarpeisiin ja näin on ollut myös Suomessa. 1990-vuosien lama ja työttömyys loivat tarpeen käydä dialogista keskustelua ja näin kaventaa kuilua rikkaiden ja köyhien välillä. Innostaminen sopi keinoksi, jolla herätettiin aidosti tietoisuutta ja saatiin ihmiset liikkeelle. Suomessa innostaminen otettiin hyvin vastaan, mutta siinä on vielä tänäkin päivänä aukkoja, jotka ovat nähtävissä suomalaisessa yhteisötyössä. (Kurki 2011, 38- 69.)

Innostaminen on sama asia kuin yhteisötyö, jolloin kyse on siis yhteisön kehittämisestä. Ihminen on silloin itse mukana kaikessa toiminnan ongelman määrittelystä ja tavoitteiden asettamisesta toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Kurki kuvailee yhteisötyön ytimen olevan aito

*praxis*, jolla tarkoitetaan toiminnan ja teorian välistä vuorovaikutusta. Mukana innostamisessa ovat aina sen jo edellä mainitut kolme ulottuvuutta; sosiaalinen, kulttuurinen ja pedagoginen ulottuvuus. Toiminta voi painottua esimerkiksi yhteen näistä osa-alueista. (Kurki 2011, 38- 69.)

Tänä päivänä innostamista sovelletaan monenlaisessa yhteisötyössä Suomessa. Kurki (2011, 38- 69) käyttää esimerkkinä kyläyhteisöjen kehittämishankkeita, joissa kylän asukkaita innostetaan toimimaan ja ottamaan aktiivisen osapuolen rooli toteuttajana omassa arjessa. Innostamisella on myös vahva jalansija suomalaisessa aluetyössä, ja innostajia toimiikin yhteisötyön kehittäjinä runsaasti esimerkiksi vanhus-, settlementti- ja nuorisotyön parissa. Tämän kaltaisissa työtehtävissä innostamisen kulttuurinen puoli korostuu vahvasti ja yhteisöllinen taidekasvatus onkin juurtunut osaksi yhteisöllisyyden rakentamista. Taidekasvatuksen voima perustuu taiteen kykyyn hermistää ja auttaa tulkitsemaan maailmaa ympärillämme sen sosiaaliseen tarpeeseen. Taide opettaa kohtamaan ihmisen itsensä sekä muut. (Kurki 2011, 39- 68.)

Sosiaalipedagogiikassa paljon käydyt yksilö-yhteisöpohdinnat perustuvat osittain tunnetun Max Weberin pohdintoihin, jonka näkemys sosiaalisen toiminnan perustana ovat yhteisölliset vuorovaikutussuhteet ihmisten välillä. Aitoa vuorovaikutussuhdetta ja yhteisöä voidaan määritellä seuraavasti: Vain sellaista sosiaalisen suhteen muotoa, jossa sosiaalinen toiminta perustuu yhteisten intressien ja arvojen ohjaamana, voidaan nimittää aidoksi yhteisöksi. Yksilölliset persoonien joukko ja näin ollen jokaisen osallistujan yksilöllinen tunne jakavat nämä yhteiset mielenkiinnon kohteet ja tavoitteet. Yhteisön jäsenet voivat esimerkiksi liittyä yhteen tietynlaista tarkoitusta varten. Oleellisena nähdään osallistujien jakama yhteinen ymmärrys toiminnasta sekä sen tavoitteista ja yksilön subjektiivinen suhde toiseen ihmiseen. (Kurki 2011, 39-68.)

## 5 VAPAA-AIKA JA KULTTUURINEN YMPÄRISTÖ INNOSTAMISESSA

Opinnäytetyön viidennessä luvussa tarkastellaan erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perhesirkustoimintaa perheen yhteisenä vapaa-ajan kulttuuritoimintana. Nykyisin vapaa-aika on entistä suurempi ja kasvava osa ihmisten arkielämää ja sillä on mitattavissa olevia vaikutuksia hyvinvointiimme. Harrastaminen ja vapaa-aika tekevät elämästämme mielekäästä, lisäävät hyvinvointia kaikilla elämän osa-alueilla ja auttavat jaksamaan. Innostajan roolissa toimivat usein vapaa-ajan eri ammattilaiset ja siksi on luontevaa tarkastella, miten kulttuurinen vapaa-aika ja sosiokulttuurinen innostaminen kytkeytyvät toisiinsa. (Kurki 2008, 34.)

### 5.1 vapaa-ajan pedagogiikka

Historian kuluessa vapaa-ajan määritelmät ovat vaihdelleet muuttuen laajemmiksi sitä mukaa, mitä enemmän yhteiskunnassamme aletaan puhua va-

paa-ajan asemasta vapaasta ajasta yhtenä olennaisena osana ihmisen elämää. Kurki (2008, 37) kirjoittaa vapaa-ajan pedagogiikasta, joka sopii tarkastelunäkökulmaksi tämän opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen kulttuuri- ja harrastustoiminnan tutkimuksessa.

Vapaa-ajan pedagogiikalla tarkoitetaan sitä kokonaisuutta, joka muodostuu vapaa-aikaan liittyvistä asenteista, taidoista, tiedoista, arvoista ja käyttäytymisestä. Vapaa-ajan pedagogiikka on oleellinen osa jatkuvaa elin-ikäistä kasvatusta, ja oppimista. Kyseessä on jokaisen ihmisen oma, persoonallinen projekti, jolla on tärkeä funktio ihmisen hyvinvoinnissa ja elämänlaadussa. Vapaa-ajan pedagogiikan ymmärtämisellä laaja-alaisesti tavoitellaan persoonan koko elämänlaadun paranemista, jolloin keskiöön nousevat arvojen ja asenteiden kehittyminen. Kokemuksia ja niiden reflektointia painotetaan. Kurjen (2008, 39- 40) mukaan tämä vapaan ajan kasvatuksen laaja ymmärtäminen mahdollistaa integroituneen kasvun tukemisen, jolloin ihmisen on mahdollista kohdata arvot ja tavoitella persoonallista ja sosiaalista kypsymistä.

Vapaa-ajan pedagogiikka tulee Kurjen(2008, 40- 41.) mukaan kattaa useita eri aloja ja tavoittaa monta ryhmää, joista keskiöön nousevat vapaa-aikaansa elävät ihmiset ja vapaa-ajan ammattilaiset. Painopisteet sijoittuvat persoonalliseen, yhteisölliseen ja ammatilliseen kasvuun. Persoonallinen kasvu tukee yksilön kasvua vapaaksi ja riippumattomaksi persoonaksi, johon myös sisältyy solidaarisuus toisia ihmisiä kohtaan. Yhteisöllisen kasvun tukemisella viitataan rajatun ryhmän, kuten esimerkiksi kerhon, kaupungin tai kylän kasvun tukemiseen panostamalla yhteisöllisiin asenteisiin ja tapoihin. Tällöin myös pyritään osallistumisen herkistämiseen yhteisössä. Toiminta on usein kulttuurista tai urheilullista ja liittyy nuoriin, kolmanteen ikäkauteen, naisiin tai muuhun määriteltyyn ryhmään. Vapaa-ajan ammattilaisten koulutuksessa kirjoittaja näkee tärkeäksi persoonan ja yhteisön merkityksen ymmärtämisen, vapaa-ajan diskurssin käsitteellisen ja laajan teoreettisen haltuun ottamisen. (Kurki 2008, 40- 41.)

## 5.2 Persoona, yhteisö ja vapaa-aika

Jotta vapaa-ajan käsitteen voisi hallita ymmärrettävästi, on sisäistettävä mitä ihmisen persoona merkitsee yhteisössä. Usein persoona ymmärretään ”minkälainen” ihminen on ja viitataan arkikielessä ihmisen ominaisuuksiin. Mikä ja mitä on persoona? Persoonaa käsitettä voidaan määritellä seuraavasti: Persoona on ruumiina ja henkenä kokonainen olento, joka ylittää rajansa tiedoillaan, taidoillaan ja toiminnallaan maailmassa. Ihmisen tietoisuus laajenee päivä päivältä, ja hän on kykenevä sitoutumaan toisiin ihmisiin jakamalla ajatuksensa ja toimintansa heidän kanssaan. Persoona on kommunikaatiota, joka synnyttää integroivia tekijöitä ja yhteisöjä. Ihminen, eli persoona on myös yksilöllisyyttä ja yksityisyyttä. Persoona nähdään aina liikkeenä kohti toisia ihmisiä eli persoonia, mutta se ei sulje pois kuitenkaan yksilön subjektiivista elämää. Persoona on avoin olento, joka elää dialogisessa ja dynaamisessa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja maailman kanssa. (Kurki 2008, 47- 52.)

### 5.3 Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perhesirkus vapaa-ajan kulttuuritoimintana

Suomen terveydenhuollon laitoksen vammaispalveluiden käsikirjassa(2015) todetaan, että onni syntyy usein yhdessä tekemisestä. Yhdessä liikkuminen ja leikkiminen nähdään helppoina ja halpoina vaihtoehtoina lisätä koko perheen yhteistä hyvinvointia. Perheliikuntaa tai perheen harrastus voi olla perheen toistuva yhteinen tekeminen, kuten retkeily, ulkoilu tai talviset lumileikit. Yhteisiä elämyksiä voi antaa erilaiset kulttuuritoiminnan muodot, kuten kirjastot ym. Kuvassa 3. havainnollistetaan mitä perheiden yhteisessä sirkusharrastuksessa voidaan tehdä ja harjoitella.



Kuva 3. Sirkus perheiden yhteisenä harrastuksena. Kuva: Kulttuurikeskus PiiPoo.

Kulttuurikeskus PiiPoon toteuttamaa erityistuen tarpeessa olevien lasten ja nuorten perhesirkus -toiminta pohjautuu sosiaalisen sirkuksen menetelmään. Sosiaalinen sirkus tukee yhteisöllisyyttä ja ryhmäytymistä ja se sisältää esimerkiksi leikkiä, pelejä ja sirkuslajeihin tutustumista. Perhesirkuksessa pyritään siihen, että koko perhe harrastaa sirkusta yhdessä, tasavertaisesti ja omana itsenään.

Perhesirkustoiminnan voima perustuu kulttuurikeskus PiiPoon toiminnanjohtaja Pilvi Kuidun (2015) mukaan osittain siihen, että on havaittu erityistuen tarpeessa olevien lasten -ja nuorten omat sisarukset ja vanhemmat ovat parhaita avustajia toisilleen sirkustoiminnassa. Lisäksi tämä ratkaisu on edullinen perustuen resursseihin; ulkopuolisten avustajien palkkaaminen tulisi liian kalliiksi suhteessa muuhun toimintaan. Toiminnan lähtökohtana on, että toimintaa sovelletaan, ei ihmistä. Kaikkien mielipiteillä on yhtä tärkeä merkitys toiminnassa ja sen toteuttamisessa. Toiminnassa pyritään pois vammaiskeskeisyydestä ja nähdään kaikki osallistujat tasavertaisina osallistujina. Jokaista toimintaan osallistunutta kuunnellaan ja mielipiteitä kunnioitetaan pyrkimällä suuntaamaan toiminta yhteisesti määriteltyn, haluttuun suuntaan. (Kuitu 2015.)

Terveysten huoltolaitoksen laatiman vammaispalveluiden käsikirjan (2015) mukaan harrastaminen avaa polkuja yhteiskuntaan. Harrastusryhmien kautta luodaan uusia ystävyys-suhteita ja opitaan elämässä tarvittavia taitoja, kuten esimerkiksi sosiaalisuutta ja pitkäjänteisyyttä. Harrastusryhmät mahdollistavat onnistumisen elämyksien kokemisen. Niissä opitaan myös häviämään ja epäonnistumaan.

Harrastamiselle on yleisesti määritelty itseisarvo, mutta se voi samalla kuntoutukselle asetettuja tavoitteita tukevaa toimintaa. Liikunta ja urheilu opettavat itsensä voittamista, kestämiin häviämistä sekä harjoittamaan määrätietoista harjoittelua. Vammaisurheilu tarjoaa myös roolimalleja ja identiteetin rakennusvälineitä. Sirkuksessa erityisesti nämä elementit korostuvat. Sirkus tarjoaa vammaisharrastuksena mahdollisuuden oman persoonan kehitykseen ja sirkuksen ohjaajat sekä muut ryhmäläiset voivat toimia roolimalleina toisilleen. Taiteen harrastaminen, esimerkiksi tässä tapauksessa sirkus soveltavan taiteen lajina, on oiva väline kehittää itseilmaisua, kekseliäisyyttä ja monenlaisia uusia taitoja osallistujilleen. Taidetta tekemällä voi löytää itsestään uusia puolia ja saada onnistumisen kokemuksia. Itsetunto ja itsensä tunteminen kehittyvät taiteellisessa tekemisessä, sillä yhtä ainoaa oikeaa tapaa tehdä ei ole olemassa. (Terveystuon ja hyvinvoinnin laitos 2016.)

Terveystuon laituksen laatiman vammaispalveluiden käsikirjan (2015) mukaan lapset ja nuoret kokevat vertaisuutta ja haluavat harrastaa yleensä samoja harrastuksia ystäviensä ja muiden vertaistensa kanssa. Tällöin puhutaan kaikille yleisesti avoimesta ryhmätoiminnasta. Yleisiin ryhmiin osallistuminen ei rajaa pois vertaisuuteen perustuvaa osallistumista. Lapsi voi osallistua liikuntavammaisille lapsille suunnattuun kerhotoimintaan ja olla tätä kautta mukana harrastustoiminnassa. Jokaisella lapsella on oikeus ja tarve harrastamiseen, liikkumiseen sekä harjoittaa luovuuttaan itselle mieluisalla ja ominaisella tavalla. Harrastuksen tuleekin toteutua oman ikätason mukaan lasta kuunnellen ja mukaillen. Tukitoimet suunnataan tarpeiden mukaisesti. Vaikeavammaisten lasten kohdalla osallistumisen mahdollistetaan usein henkilökohtaisen avustajan voimin.

#### 5.4 Erityisen tuen tarve, erityisryhmät ja vertaisuus

Kalliola ym. (2010, 128- 129) kirjoittaa, että ohjauksessa erityisen tuen tarve tarkoittaa kuntoutuksellisia ja kasvatuksellisia tarpeita arjessa. Kyse on yksilöllisistä tarpeista, jotka ovat ennalta määriteltyjä toiminnan suunnitteluvaiheessa. Erityisen tuen järjestäminen ohjauksessa ei välttämättä kuitenkaan tarkoita, että se vaatii erillisiä toimenpiteitä.

Erityisen tuen tarve voi johtua monista syistä. Kalliola ym. (2010, 128- 129) mukaan kyseessä saattaa olla esimerkiksi fyysinen vamma tai sairaus, kuten liikunta-, kuulo- tai näkövamma, jolloin apuvälineillä ja ympäristöllä on keskeinen rooli toiminnassa. Kehitysvammaisilla henkilöillä kyse voi olla esimerkiksi ymmärryksen ongelmasta. Silloin ohjaustilanteessa korostuvat ymmärrys ja ennakkotiedot kommunikointitavasta, jota henkilö käyttää.

kieelliset ja erilaiset psyykkiset häiriöt tuovat myös oman haasteensa kohtaamiselle.

Erityisen tuen tarpeessa olevien ohjattavien määrä on kasvanut merkittävästi myös vapaa-ajan harrastustoiminnassa. Ohjaajan näkökulmasta haasteita ryhmätoimintaan tuo erilaisuuden moninaisuus. Kun ryhmä koostuu esimerkiksi eri vammaisryhmien edustajia, saattavat erityisen tuen tarpeet erota keskenään merkittävästi. Siksi usein työparin kanssa työskentely auttaa vastuun ja työtehtävien jaossa. (Kalliola ym. 2010, 128- 129.)

Terveysten huollon laitoksen julkaiseman vammaispalveluiden käsikirjan (2015) verkkosivuilla kerrotaan, että vammaisille tai pitkäaikaissairaille lapsille on olemassa ryhmien tarpeisiin räätälöityjä erityisryhmiä. Liikunnallisista erityisryhmistä puhutaan soveltavana liikuntana. Myös taide- ja kulttuuripalveluja voidaan räätälöidä usein erityisryhmien tarpeisiin.

Lempäälän kulttuurikeskus PiiPoon kehittämä ja koordinoima perhesirkustoimintamalli voidaan määritellä kuuluvan soveltavan taiteen käsitteen alle. Raja soveltavan liikunnan ja soveltavan taiteen välillä on kuitenkin häilyvä, sillä sirkus sisältää kokonaisvaltaisesti piirteitä molemmista. Sirkuksessa harjoitellaan monipuolisesti erilaisia fyysisiä taitoja ja liikkeitä, mutta samalla sirkuksen henkeen kuuluvat luovuus, erilaiset taidot, visuaalisuus, kuten rooli –ja esiintymisasut, maskeeraus, valot, lavasteet ym. sekä tietysti itse esiintyminen.

Usein erityisryhmään osallistuminen koetaan ns. matalan kynnyksen toimintana, jos lapsi tai nuori tarvitsee runsaasti tukea tai jos ryhmässä harrastaminen on uusi asia. Erityisryhmässä opetellaan harrastamisen perusasioita. Vertaistuen kokeminen ja jakaminen on iso osa erityisryhmien ilmapiiiriä ja usein se myös motivoi itse toimintaan. Useassa Suomen kunnassa on erityisliikunnanohjaaja joka suunnittelee ja toteuttaa liikuntaa erityisryhmille mukaan lukien lapset ja nuoret. Tämän myötä paikallisten iltapäiväkerhojen ja urheiluseurojen toiminta on alkanut avautumaan myös erityisryhmille. Erityistuen tarpeessa olevien lasten ja nuorten perhesirkusryhmää kulttuurikeskus PiiPoossa suunnittelevat ja toteuttavat koulutetut ja asiantuntevat sosiaalisen sirkuksen ohjaajat. (Suomen THL 2015.)

## 6 TUTKIMUSMENETELMÄT

Opinnäytetyön kuudennessa luvussa käsitellään tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelminä käytettyjä tapaustutkimusta, sekä ryhmä- ja teemahaastattelun teoriaa peilaten sitä tutkimuksen käytännön toteutukseen. Lisäksi luvussa esitellään lyhyesti luovana tutkimusmenetelmänä käytettyjä sirkuskuvakortteja ja yleisesti kuvien käyttöä esteettömän viestinnän välineenä esimerkiksi erityisryhmien kanssa. Lopuksi pohditaan tutkimuksen luotettavuutta peilaten tutkimuksen teon teoriaan.

## 6.1 Tapaustutkimus

Opinnäytetyön tutkimus perustuu tapaustutkimukseen. Tapaustutkimukselle on tyypillistä, että rajatusta joukosta tai tyypistä, jotka ovat suhteessa toisiinsa pyritään tuottamaan mahdollisimman intensiivistä ja yksityiskohdasta tietoa. Aineistonkeruussa voidaan käyttää useita eri menetelmiä. Tyypillistä tapaustutkimukselle on tavoitella ilmiöiden kuvailemista ja kokonaisvaltaista ymmärtämistä varsinaisen yleistämisen sijaan. Tapaustutkimukselle ominaisina piirteinä Eskola ym. (2010, 190- 194) pitävät teorian vahvaa osuutta, monimetodisuutta sekä rakenteellisiin ja historiallisiin liittyviä sidoksia. Tapaustutkimukselle muita luonteenomaisia ominaisuuksia ovat esimerkiksi yksilöllistäminen, kokonaisvaltaisuus, monitieteisyys, luonnollisuus, vuorovaikutus, mukautuvaisuus ja arvosidonnaisuus.

Tapaustutkimus ei ole niinkään menetelmä, vaan lähestymistapa tai näkökulma tutkittavaan ilmiöön tai tapaukseen. Tapaustutkimus tavoittelee kokonaisvaltaisempaa ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä ja sille ovat tyypillistä monipuolisuus ja joustavuus. Tapaustutkimuksessa teoria ja empiria eli kokemus käyvät uutta luovaa vuoropuhelua keskenään.(Eskola ym. 2010, 195- 199.)

Vaikka tavoitteena olisi yhden erityisen, ainutlaatuisenkin ilmiön kuvaaminen, taustalla voi Eskolan ym. mukaan olla toive ymmärtää inhimillistä tai ihmisyhteisöön liittyvää toimintaa yleisemminkin. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on ensisijaisesti kuvata ja sanallistaa erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perheiden saatuja kokemuksia perhesirkustoiminnasta perheen vapaa-ajan yhteisenä kulttuuritoimintana. Kokemusten kautta perheet antavat ja kuvaavat myös antamia merkityksiä perhesirkustoiminnalle vuosien varrella. Kuten aikaisemmin jo todettiin, Lempäälän kulttuurikeskuksen kehittämä ja koordinoima perhesirkustoiminta on uniikkia erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perheille järjestettyä toimintaa Suomessa ja siksi on perusteltua käyttää tapaustutkimusta tämän ainutlaatuisen ilmiön kuvaamiseen.

Eskola ym. (2010) huomauttavat, että tapaustutkimusta ei voida ainoastaan pitää aineistonkeruutekniikkana, sillä menetelmässä käytetään erilaisia tiedonkeruun ja analyysin tapoja. Tapaustutkimus ei ole suoraan yhdistettävissä osallistuvaan havainnointiin tai etnografiaan, mutta niitä voidaan käyttää tapaustutkimuksessa. Erilaisia tapaustutkimuksen muotoja voivat olla esimerkiksi etnografinen tutkimus, toimintatutkimus tai elämänkerrallinen tapaustutkimus. Näin ollen tapaustutkimus ei rajoita menetelmävalintoja. Sitä voidaan pitää synonyymina laadulliselle tutkimukselle, sillä käytössä ovat niin kvalitatiiviset että kvantitatiiviset menetelmät. (Eskola ym. 2010, 190.)

Eskola ym.(2010, 192) pitävät olennaisena tapaustutkimuksessa sitä, että aineisto muodostaa kokonaisuuden, eli yhden tapauksen. Menetelmällisessä kielessä tapauksella tarkoitetaan tutkimuksen kohdetta eli objektia. Tapaustutkimuksessa tutkimuskohteen valinta perustuu joko teoreettiseen tai käytännön intressiin. Valintaan vaikuttavat myös muut satunnaiset intressit ja saatavilla oleva tapaus.



Tämän opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ovat erityisen tuen tarve ja soveltava taide. Tutkimuksen rajattu tapaus muodostuu yhteensä neljästä perheestä, joissa kaikissa on erityistä tukea tarvitsevia lapsia ja nuoria. Perheet muodostavat yhdessä vapaa-ajan kulttuuritoiminnassa perhesirkusryhmän, jonka toimintaa suunnittelee ja ohjaa työelämäyhteys kulttuurikeskus Pii-Poo. Tutkimuksen näkökulma on rajattu tarkasteltavaksi toimintaan osallistuneiden perheiden näkökulmasta. Tutkimuskohteiden valikoituminen oli melko yksinkertaista ja se perustui sekä käytännön, että teoreettiseen intressiin, sillä tutkimukseen osallistuneet perheet ovat kaikki perhesirkustoiminnan alkuperäisen ryhmän käynnistämiseksi mukana olleita perheitä. Lisäksi tutkimusjoukko oli helposti lähestyttävissä työelämäyhteyden kautta.

Kuten aikaisemmin jo todettiin, tapaustutkimukselle on tyypillisempää kokonaisvaltainen ymmärtäminen yleistämisen sijasta. Jos kuitenkin tutkimus on hyvin kuvattu ja käsitteellistämisen onnistunut, voi tapauksen monipuolinen erittely antaa aineksia yleistettävyyteen. Tutkimustulosten vertailu antaa mahdollisuuden tulosten yksittäistä tapausta laajemman hyödyntämisen, jolloin voidaan puhua tulosten siirrettävyydestä. (Eskola ym. 2010, 194.)

Tutkimus voi tapaukseen keskittyessään olla selektiivistä eli aiheen laajentuessa on syytä keskittyä valikoidun näkökulman tarkasteluun. Rajattua tapausta ymmärtääkseen täytyy tutkijan ottaa huomioon tutkimukseen vaikuttavat kontekstuaaliset seikat, kuten ajalliset, paikalliset, taloudelliset, kulttuuriset, henkilökohtaiset ja sosiaaliset piirteet. (Eskola ym. 2010, 191-193.) Tässä opinnäytetyön tutkimuksessa näkökulmaksi on määritelty toimintaan osallistuneiden perheet, joiden antaminen kuvausten pohjalta asiaa tarkastellaan. Koska perheet ovat harrastaneet sirkusta yhdessä jo noin kymmenen vuoden ajan, keskityn tutkimuksessani toiminnan tuottamien kokemusten näkökulmaan rajatakseni tutkimusta työn toteuttamisen mahdollistamiseksi ja ammattikorkeakoulun opinnäytetyön laajuuden (15op/380h) säilyttämiseksi.

## 6.2 Haastattelu tutkimusmenetelmänä

Haastattelu on tiedonkeruumenetelmänä yksi käytetyimpiä, sillä se on hyvin joustava menetelmä ja sopii käytettäväksi toisten menetelmien täydentäjänä. Haastattelu perustuu suoraan kielelliseen vuorovaikutukseen. Haastattelun etuna on, että se mahdollistaa tiedon hankinnan tilanteessa ja näin ollen haastattelijalla voi lisätä tietämystään aiheesta tarkentamalla ja esittämällä lisäkysymyksiä esimerkiksi selvittäessään taustalla olevia motiiveja. Haastattelussa korostuu ihmisen näkeminen subjektina ja hänelle annetaan mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita. (Hirsjärvi ym. 2009, 34- 35.)

Koska esimerkiksi tässä tutkimuksessa voidaan jo ennalta odottaa, että perhesirkuksen ryhmähaastattelut tuottavat tietoa monitahoisesti ja moniin suuntiin viittaavia vastauksia, joissa mahdollisesti tarvitaan tarkennusta ja lisäkysymyksiä, on haastattelulla selkeitä etuja menetelmänä perheiden ko-

kemusten ja merkitysten kartoittamiseen. Haastattelutilanteissa sekä haastateltavilla, että haastattelijalla nousi teemojen pohjalta tarkentavia lisäksymyksiä, joihin haettiin yhdessä vastauksia.

Vaikka haastattelulla on menetelmänä paljon etuja, voidaan tarkastella myös asian toista puolta. Haastattelu on menetelmänä aikaa vievä ja se vaatii paljon järjestelyä, sekä ennalta valmistautumista. Lisäksi haastattelusta koituu yleensä aina kustannuksia, kuten matkakuluja tai laitehankintoja haastatteluiden tallentamiseen. Lisäksi kerätyn aineiston purkaminen ja analysointi on aikaa vievää ja hidasta puuhaa. Yhden haastattelutunnin purkamiseen ja litterointiin voi varata noin 6-10 tuntia riippuen purkajan kirjoittamisnopeudesta ja haastattelumuodosta. Ryhmähaastatteluiden litterointiin on luonnollisesti varattava vielä enemmän aikaa. Usein vapaamuotoisen haastatteluaineiston analyysia pidetään ongelmallisena, sillä se saattaa sisältää paljon virhelähteitä ja perustuu ainakin osittain haastattelijan ja/tai tukijan omaan tulkintaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 34- 35.) Tämän opinnäytetyöprosessin haastattelumenetelmän haasteita on pohdittu lyhyesti luvussa 6.4 ryhmähaastattelu.

### 6.3 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu on menetelmä, joka lukeutuu lomakehaastattelun ja strukturoidun haastattelun välimaastoon. Siksi usein teemahaastattelusta puhutaan puolistrukturoituna haastattelumenetelmänä, jossa ennalta määrätty teema-alueet ovat kaikille haastateltaville samat, mutta esitettyjen kysymysten (sana)muodot voivat vaihdella. Haastattelu on keskustelun omaista ja etenee teema-alueiden varassa. Vastausvaihtoehtoja ei ole valmiiksi määriteltä, vaan haastateltavat voivat vastata esitettyihin kysymyksiin omin sanoin. On myös tyypillistä, että haastattelija vaihtelee kysymysten esittämisjärjestystä niin, että haastattelu etenee luonnollisen keskustelun omaisesti asiayhteydessä pitäytyen. (Hirsjärvi ym. 2009, 47- 48.)

Teemahaastattelun yhteydessä voidaan puhua kohdennetusta haastattelusta (the focused interview). Kohdennetussa haastattelussa tutkija on tehnyt pohjatyötä tutkimukselle esimerkiksi selvittämällä tutkittavaan ilmiöön liittyvää kokonaisuutta, kuten prosessin eri osia ja rakenteita. Tutkija on näin ollen rakentanut tietynlaisen tilanne-analyysin, jonka pohjalta hän on laatinut tutkimuksessa käytettävän haastattelurungon ilmiöön liittyvien teemojen ympärille. Teemallisen haastattelurungon pohjalta tutkija suuntaa haastattelun tutkittavien subjektiivisiin kokemuksiin tutkittavasta ilmiöstä ja tilanteista. (Hirsjärvi ym. 2009, 46- 47.) Tämän opinnäytetyön tutkimuksen varsinaista tutkimusosuutta tutkijalla on ollut mahdollisuus perehtyä sosiaalisen sirkuksen teoreettiseen tietoperustaan sekä käytännön toimintaan syksyn 2015 aikana. Tehdyn pohjatyön ansiosta tutkimuksen haastattelurunkoa oli helpommin rakennettavissa, kun alustavasti osattiin odottaa, millaista tietoa tutkittavan ryhmän vastaukset tuottavat. Näin voitiin helpommin kohdentaa tutkimuskysymykset sellaisiksi, että haastatteluiden tuottama tieto vastaa niihin.

Hirsjärvi ym.(2009, 47- 48.) toteavat teemahaastattelulla olevan paljon etuja verrattuna esimerkiksi strukturoituun haastatteluun. Teemahaastattelu ei määrittele toteutettavien haastatteluiden määrää, eikä haastatteluiden aihepiirien syvällisyyttä. Tämän myötä sekä tutkittavilla että tutkijalla on ns. liikkumavaraa, esimerkiksi siinä, kuinka syvälliseen tasoon teema-alueiden kysymyksissä ja vastauksissa mennään. Koska tutkimus etenee pääasiassa ennalta määriteltyjen ja perusteltujen teemojen varassa, on tutkijan rooli tuoda tutkittavien ääni kuuluviin ja samalla itse vapautua tutkijan roolista. Teemahaastattelu huomioi tutkimuksessa myös sen, että ihmisillä on erilaisia tulkintoja asioista ja heidän antamat, vuorovaikutuksessa syntyvät merkitykset asioille nousevat keskeiseksi tutkimuksessa. (Hirsjärvi ym. 2009, 47- 48.)

Teemahaastattelua käytettäessä tärkeää on huomioida suunnittelun osuus tutkimuksen teossa. Hirsjärven ym. (2009, 66- 67) mukaan teemojen suunnittelu on ensiarvoisen tärkeää. Teemahaastattelun etuihin kuuluvat sen joustavuus ja haastattelun edetessä voidaankin pohtia, onko kaikki ennalta määrätyt teemat pakko käydä läpi vai voidaanko jotain jättää pois tutkimuksen edetessä. Tässä tutkijan tulee noudattaa teemahaastattelun joustavuuden periaatetta. Vastaavasti joustavuus antaa haastattelijalle mahdollisuuden tehdä tarkentavia kysymyksiä haluamistaan aiheista. Tämä ei kosketa ainoastaan tutkijaa, vaan yhtä sallittua ja jopa toivottuakin on, että myös tutkittavat toimijat tarkentajina. Tutkittava itse ja hänen elämäntilanteensa määrittelevät sen, miten tutkittava ilmiö tulee konkreettiseksi ajatuksen tasolla ja hänen maailmassaan. Teema-alueita laatiessa tutkijan tulee jättää teema-alueet niin väljiksi, että se mahdollistaa tutkittavan ilmiön todellisen rikkauden ja moninaisuuden. ( Hirsjärvi ym. 2009, 66- 67.)

Tutkijan laatimassa haastattelurungossa teema-alueet edustavat pääkäsitteiden alakäsitteitä tai -luokkia. Ne ovat usein tutkimuskysymyksiä yksityiskohtaisempia ja varsin pelkistettyjä. Esimerkiksi tyypillistä on, että teema-alueiden alapuolelle tutkija on laatinut esimerkiksi sanalistan muistinsa tueksi ja käyttää sitä keskustelua ohjaavana elementtinä. Teema-alueita mukaillen tutkija voi syventää ja jatkaa keskustelua huomioiden sitä edellyttävät tutkimusintressit, sekä tietysti haastateltavan kiinnostuksen ja edellytykset. ( Hirsjärvi ym. 2009, 66- 67.)

Tämän tutkimuksen haastattelurunko rakentui neljän (4) teeman ympärille. Ensimmäinen teema käsitteli keskeisempiä kokemuksia perhesirkuksesta. Toisen teeman aiheena oli sirkus perheen yhteisenä vapaa-ajan toimintana. Kolmas teema käsitteli perhesirkusryhmää ja siihen liittyviä ryhmäilmiöitä. Neljännes teemassa tarinointia sirkuksesta kartoitettiin perheiden muistoja sirkuksesta ja toiminnalle antamia merkityksiä vapaamuotoisesti keskustelun ja muistellen.

Tutkimuksessa jokainen haastatteluteema sisälsi valmiiksi hahmoteltuja kysymyksiä muistin ja teemojen jäsentelyn tueksi. Haastattelurungon suunnittelussa oli käytetty apuna sosiaalisen sirkuksen tutkimukseen tarkoitettuja ja soveltuvia haastattelurunkoja, joita hyödyntäen teemahaastattelun teemat ja kysymykset rakennettiin kohderyhmälle sopivaksi kokonaisuudeksi.

Haastattelurunkoon tehtiin pieniä muutoksia haastatteluiden edetessä, kun nähtiin, millaista tietoa ennalta rakennettu runko tuottaa. Yksi ryhmistä sai nähdä kysymykset etukäteen päättääkseen osallistuvatko he haastatteluun ja opinnäytetyön tekemiseen. Yhden ryhmän kanssa käytettiin sirkuskuva-kortteja teemahaastattelua täydentävänä menetelmänä. Kysymyksiä esitettiin jokaiselle neljälle ryhmälle hieman eri sanoin ja kysymysten järjestys saattoi vaihdella myötäillen keskustelun loogista etenemistä.

#### 6.4 Ryhmähaastattelu

Tässä luvussa tarkastellaan ryhmähaastattelun liittyviä etuja ja haittoja, joita on syytä huomioida haastattelututkimuksen toteuttamisessa. Tämän opinnäytetyön tutkimus toteutettiin ryhmähaastatteluina, joissa kaikki tutkimukseen osallistuneet neljä perhettä haastateltiin omina ryhminään.

Ryhmähaastattelua pidetään yleisesti varsin tehokkaana tapana hankkia tietoa tutkimusaineistoksi. Tutkimusmenetelmänä se tuottaa nopeasti ja samanaikaisesti tietoa usealta eri vastaajalta. Hirsjärvi ym. (2009, 63.) kirjoittaa, että monet pitävät sitä jopa yksilöhaastattelua helpompana metodina. Haastateltavien ollessa esimerkiksi arkoja tai ujoja (pienet lapset, vammaiset henkilöt ym.), on mielipiteiden ja kokemusten kartoittaminen usein helpompaa ryhmässä. Ryhmähaastattelun etuihin lukeutuu myös esimerkiksi tutkimuksen toteuttamiseen varatun ajallisen ja rahallisen budjetin minimoinen, kun tarvittava tieto saadaan hankittua yhdellä kertaa verrattuna siihen, jos tutkimus toteutettaisiin yksilöhaastatteluina. (Hirsjärvi ym. 2009, 63.)

Haittoina, jotka liittyvät ryhmähaastatteluun, pidetään sitä, että kaikki kutsuttavat henkilöt eivät välttämättä saavukaan sovittuun haastatteluun. Tietynlaiset ryhmät, kuten johtavat asemassa olevat henkilöt, vanhukset ym. ovat usein vastahakoisia osallistumaan ryhmähaastatteluihin. Merkittäväksi asiaksi ryhmähaastatteluissa nousee ryhmädynamiikka. Edellä mainittu sekä valtahierarkia vaikuttaa usein siihen, kuka puhuu eniten ryhmässä. Ongelmallista voi olla, jos yksi tai kaksi henkilöä dominoi ryhmässä ja vaikuttaa myös siihen, mitä sanotaan. Tällöin haastattelijä voi vaikuttaa tilanteeseen esimerkiksi kohdentamalla kysymyksiä muille ryhmäläisille. (Hirsjärvi ym. 2009, 63.)

Tässä tutkimuksessa toteutetuissa ryhmähaastatteluissa ryhmät koostuivat perheistä, joissa vuorovaikutus perheen jäsenien kesken vaikutti tutkijan näkökulmasta tasaväkiseltä. Oletettavaa oli, että perheen vanhemmat vastasivat lapsia ja nuoria hieman laajemmin ja syvemmin, kokemuksiaan tarkemmin analysoiden. Mahdollisia muita vaikuttavia tekijöitä iän ja aseman lisäksi olivat haastateltavien erityisen tuen tarve ja haastatteluiden ajankohta, jotka puolestaan olivat yhteydessä haastateltavien vireystilaan ja motivaatioon haastattelutilanteessa. Haastatteluista aiheutui jonkin verran kuluja opinnäytetyön tutkijalle, mutta kustannukset (esim. juna- ja bussiliput) jäivät melko huokeiksi, kun tietoa saatiin tuotettua paljon kerralla. Myös matkustamisesta kertyvät kustannukset oli huomioitu etukäteen, joten ne eivät tulleet yllätyksenä.

Ryhmähaastatteluiden ollessa vapaamuotoista ja keskustelun omaista, on tyypillistä, että ryhmähaastattelut tallennetaan kaiken informaation talteen saamiseksi ja myöhemmin analysoitavaksi. Suurimpana ongelmana pidetään usein ryhmähaastatteluiden purkamista ja analyysin tekoa tallenteista, sillä usein tukijan ja purkajan on vaikea päätellä jälkikäteen, kuka tutkittavista henkilöistä on äänessä. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 63.)

Tämän opinnäytetyön tutkimuksessa haastattelut tallennettiin oppilaitokselta lainaan saadulla mp3-sanelukoneella, jotka purettiin ja aineisto litteroitiin melko lyhyellä aikavälillä haastatteluiden toteuttamisesta. Näin ollen tutkijan oli mahdollista palauttaa tutkimustilanne mieleen mahdollisimman realistisesti ja muistaa tilanteeseen liittyviä haastateltavien eleitä ja ilmeitä ym., jotka hyödyttävät aineiston analyysia tehdessä.

## 6.5 Aineiston analyysin menetelmistä

Hirsjärven ym. (2013, 224– 226) mukaan diskurssianalyysin avulla tutkija etsii tutkimusaineistosta eroja ja yhtäläisyyksiä, jolloin pienetkin yksittäiset ilmaukset voivat olla merkittäviä tekijöitä tulosten analysoinnissa. Diskurssianalyysia käytettäessä tutkimusaineiston ei tarvitse olla laaja, sillä sen tekeminen on melko hidasta ja työlästä. Näin ollen pienikin aineisto voi tuottaa haastattelijan merkittäviä tuloksia. Lisäksi tutkimuksessa, jossa aineisto on kerätty haastattelemalla, voidaan puheen variaatioita ja sanojen käyttöä esittää suorilla lainauksilla ja haastattelunäytteillä.

Tässä opinnäytetyössä aineiston analyysi myötäilee diskurssianalyysin piirteitä. Diskurssianalyysi on yksi laadullisen tutkimuksen aineiston analyysin menetelmistä, jolle on myös tyypillistä kerätyn aineiston teemoittelu ja tyyppittely. Tutkimuksen teossa hyödynnettiin kaikkia edellä mainittuja menetelmiä. Aineiston analyysi ja tutkimustulosten yhteenveto tehtiin litteroitujen haastatteluiden ja tutkimuspäiväkirjan muistiinpanojen pohjalta. Aineiston käsittelyssä käytettiin luokittelua ja teemoittelua litteroidusta aineistosta värikoodein.

## 6.6 Esteetön viestintä soveltavan taiteen tutkimuksessa

Erityisen tuen tarpeessa olevien henkilöiden tutkiminen haastattelemalla toi omat haasteensa opinnäytetyön tutkimukseen. Tässä kappaleessa käydään läpi erilaisten viestinnän keinoja tilanteisiin, kun yhteistä puhuttua kieltä ei ole käytettävissä. Munnen(2015) laatimassa avain-säätiön koulutusmateriaalissa on esitelty esteettömän viestinnän keinoja, joita voidaan käyttää sirkusopetuksessa. Samoja periaatteita voi hyödyntää myös soveltavan taiteen tutkimuksessa, jossa tutkittavilla on haasteita puheen tuottamisessa tai ymmärtämisessä.

Kuvat ja piirtäminen ovat keskeisiä keinoja esteettömään viestintään. Muita metodeja ovat esimerkiksi ääni, ilmeet, eleet, kehonkieli, tukiviittomien käyttö ja esineillä viestintä. Esimerkiksi se, millaisia kuvia sirkusopetuk-

sessä halutaan käyttää, on ensisijaisesti ohjaajan omakohtainen valinta. Kuvat voivat olla yksilöllisiä ja niitä voi hyvin valmistaa myös itse piirtämällä, maalaamalla tai leikkaamalla lehdistä erilaisia sirkusaiheisia kuvia. (Munne 2015)

Ryhmän ohjaaminen tapahtuu esimerkiksi muodostamalla kuvista aikajana sirkussalin seinälle, josta osallistujat voivat tarkistaa, mitä ohjauksen aikana tapahtuu seuraavaksi. On tärkeää, että kuvat käydään aluksi läpi yhdessä ja varmistetaan, että niiden ymmärtäminen on selkeää. Myös piirtäminen on oiva väline ohjauksessa. Piirtäminen voi tapahtua esimerkiksi puheen rytmissä, jolloin ohjausta on helppo seurata. Piirrettyjen kuvien tulee olla yksinkertaisia. Piirrettyjen kuvien avulla ohjattava voi tehdä valintoja, mitä haluaisi sirkuksessa tehdä seuraavaksi. On tärkeää varmistaa aina, että ymmärsit ohjattavaa oikein. (Munne 2015)

## 6.7 Sirkuskuvakortit

Tässä opinnäytetyön tutkimuksessa hyödynnettiin yhden ryhmän kanssa kokeiluluontoisesti tutkijan itse tehtyjä sirkuskuvakortteja haastattelua täydentävänä menetelmänä. Tarkoituksena oli kokeilla, millaista tietoa kortit tuottavat sirkustoiminnasta saatujen kokemusten tutkinnassa.

Kuvat esitettiin ryhmälle haastatteluosuuden jälkeen. Ohjeistuksena käytettiin esimerkiksi, mitä ajatuksia kuvakortit herättävät tutkittavissa. Tilanetta on käsitelty lyhyesti 3. haastattelun tilanteen kuvauksessa. Tutkijan oman tulkinnan ja tutkimuspäiväkirjaan kirjattujen muistiinpanojen pohjalta eivät kortit kuitenkaan tuottaneet juurikaan merkityksellistä tietoa aiheesta. Mahdollisia syitä, miksi kortit eivät toimineet ennalta odotetulla tavalla on käsitelty luvun 7.4 lopussa. Kortteja olisi voinut hyödyntää myös ensimmäisen ryhmän haastattelussa, mutta kuvakorttien käyttäminen ei valitettavasti ollut mahdollista ensimmäisen haastattelun ajankohdan ja muiden prosessissa mukana olevien muuttuvien tekijöiden takia. Kuvaviestintää käytettiin kuitenkin hyödyntäen erityistä tukea tarvitsevan nuoren omaa kuvakansiota haastattelutilanteessa. Esimerkkikuvia sirkuskuvakorteista on lisätty liitteeseen kolme.

## 6.8 Tutkimuksen luotettavuus

Hirsjärvi ym. (2013, 231- 233) mukaan tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä tulisi aina arvioida jollakin tavoin. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta puoltaa tutkijan tarkkaus kuvaus tai selostus tutkimuksen etenemisen vaiheista. Olosuhteet, joissa aineisto on tuotettu, on kuvattava mahdollisimman tarkasti ja totuudenmukaisesti. Tarkka kuvaus esimerkiksi haastattelutilanteista lisää tutkimuksen luotettavuutta. Lisäksi olisi hyvä kertoa ainakin haastatteluihin käytetty aika, mahdolliset virhetulkinnat ja haastattelijan oma arvio tilanteesta.

Aineiston analyysin tuottamisen luotettavuutta voidaan perustella kertomalla haastatteluiden luokittelujen alkujuuret ja perusteet. Tulosten luotettavuuden arvioinnissa tutkijan olisi hyvä esittää ne tekijät, millä perusteella hän päättelensä perustaa. Esimerkiksi tutkimusotteet, kuten suorat lainaukset haastatteluista ovat hyvä keino lisätä tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2013, 231- 233.)

Tässä opinnäytetyössä on pyritty kuvaamaan mahdollisimman realistisesti prosessin kulku, sekä tutkimuksessa käytetyt menetelmät, haastattelutilanteet ja tutkimustulokset. Sirkustoimintaa on pyritty tutkimaan kokonaisvaltaisesti erilaisin perhesirkukseen kohdennetuin haastatteluteemoin ja kysymyksin. Jotta tutkittavien perheiden oma ääni olisi mahdollista tuoda esiin, pyydettiin perheitä esimerkiksi kuvailemaan sirkusta yhdellä tai kahdella lauseella. Vastaukset kirjattiin ja esitettiin suoraan sellaisenaan tutkimustuloksissa. Lisäksi tulos- ja pohdintaosuuksissa on käytetty joitakin suoria lainauksia litteroiduista aineistosta havainnollistavaksi perusteluksi esitettyihin johtopäätöksiin. Tutkimusprosessin kuvauksessa on myös huomioitu tutkijan oman tulkinnan ja muistelun osuus.

## 7 TUTKIMUSPROSESSI

Tässä luvussa kuvataan opinnäytetyön toteutunut tutkimusprosessi. Luvussa kuvaillaan mahdollisimman realistisesti neljän tutkimukseen osallistuneen perheen haastattelutilanteet ja nostetaan esille seikkoja, mitkä ovat saattaneet mahdollisesti vaikuttaa tutkimustulosten luotettavuuteen.

### 7.1 Prosessikuvaus tutkimuksen toteutumisesta

Syksyn 2015 aikana oli suunniteltu toteutettavaksi 3- 4 sirkusharjoituskertaa, joiden yhteydessä aineistonkeruuta ja havainnointia oli tarkoitus toteuttaa. Sirkustoimintaa ja näin ollen tutkimusta ja aineistonkeruuta ei toteutunut syksyn 2015 aikana aikaisemmin laaditun ja esitetyn tutkimussuunnitelman mukaisesti. Tarkoituksena oli kerätä aineisto tutkimukseen käyttämällä menetelminä osallistuvaa havainnointia sirkustoiminnan aikana, sekä toiminnallisia haastatteluja harjoitusten jälkeen, joissa olisi hyödynnetty toiminnan aikana tuotettuja sirkuskuvakortteja. Tutkimussuunnitelmaan tehtiin muutoksia joulukuussa 2015 yhdessä sen hetkisen ohjaavan opettajan kanssa. Aineistonkeruu päädyttiin toteuttamaan ryhmähaastatteluina ja sirkuskuvakortteja käytettäisiin täydentävänä tiedonhankintamenetelmänä.

Aineiston keruu toteutettiin kokonaisuudessaan tammikuun 2016 aikana tehtyjen neljän (4) toimintaan osallistuneen perheen ryhmähaastatteluina. Jokainen toimintaan osallistunut perhe haastateltiin erikseen omana ryhmänään. yhteensä haastateltavia henkilöitä oli kaksitoista(12). Kolmessa perheessä eli kolmessa ryhmässä oli yksi (1) erityistä tukea tarvitseva nuori. Yhtenä ryhmänä eli perheenä haastatteluun osallistui toiminnassa mukana olleen perheen vanhemmat. Haastatteluajat sovittiin perheiden kanssa puhelimitse sekä sähköpostin välityksellä joulukuun 2015 -tammikuun 2016

välisenä aikana. Aineistokeruussa käytettiin avointa, puolistrukturoitua teemahaastattelua, jotka nauhoitettiin ja aineisto litteroitiin haastattelijan toimesta. Litteroinnit toteutettiin tammikuussa 2016. Yhden perheen kanssa käytettiin haastattelun tukena luovia menetelmiä. Tietoa tuotettiin tutkijan itse tekemien sirkustoimintaa kuvaavia kuvakorttien avulla. Aikaa yhdelle ryhmähaastattelulle oli varattu n. 60 – 90 min, mikä kerrottiin jokaiselle perheelle haastattelu-aikaa sovittaessa.

Seuraavien alaotsikoiden alla on kuvattu kaikkien tutkimukseen osallistuneiden perheiden ryhmähaastattelutilanteet. Kuvaukset on laadittu mahdollisimman realistisesti tutkijan henkilökohtaisen tutkimuspäiväkirjaan tehtyjen muistioiden ja nauhoitettujen äänitteiden pohjalta. On kuitenkin syytä huomioida, että perustuvat osittain tutkijan omaan muisteluun ja tilanteiden yksilölliseen tulkintaan.

## 7.2 Ensimmäinen haastattelu

Ensimmäinen ryhmähaastattelu toteutettiin tiistaina 5. tammikuuta 2016 Tampereella. Haastattelu-aika sovittiin puhelimitse ennen joulua ja tuolloin katsottiin helpoimmaksi, että haastattelijat tulevat tekemään haastattelun perheen kotiin, sillä haastattelusta olisi koitunut huomattavasti enemmän väivännäköä ja järjestelyä siirtyä tekemään haastattelu muuhun ympäristöön. Haastateltavia henkilöitä oli kaksi, niin kuin olimme aikaisemmin puhelimesta sopineet. Toinen oli erityisen tuen tarpeessa oleva nuori ja toinen vanhempi.

Haastattelu-aika sovittiin aamupäivälle klo. 11.00. Aika vaikutti sopivalta, sillä haastateltavien vireystila oli hyvä ja virkeä haastattelijan saapuessa paikalle. Perheessä oli vapaapäivä ja menossa oli arkiset askareet, kuten television katselu ja kodin askareet. Haastattelijat tervehti molempia haastateltavia, joista toinen oli perheen erityistä tukea tarvitseva nuori. Haastattelussa käytettiin apuvälineenä haastateltavan kuvakommunikaatiokansiota, sillä toisella haastateltavista oli haasteita tuottaa puhetta. Lisäksi sovittiin, että toinen haastateltavista tulkitsee vastauksia ja viittomia haastattelijalle. Elekieli oli myös todella tärkeässä osassa haastattelun toteutuksessa ja vastauksia annettiin esimerkiksi näyttämällä erilaisia ilmeitä ja universaaleja käsimerkkejä, kuten peukalo ylös/alas jne. Haastattelijat oli myös varautunut erityistä tukea tarvitsevan nuoren haastatteluun tuomalla mukanaan paperia ja erilaisia piirustusvälineitä. Melko heti haastattelun alussa kuitenkin selvisi, ettei haastateltava kyennyt tuottamaan mitään käsien hienomotorista tai vaativaa, kuten piirroksia tai esimerkiksi ruokailemaan itse. Haastattelu toteutettiin perheen keittiössä pöydän ääressä istuen.

Tunnelma haastattelun aikana oli rento ja lämmin. Sirkuksesta puhuminen nauratti molempia haastateltavia ja toi mieleen muistoja matkan varrelta. Sirkusta kuvailtiin haastattelun aikana mm. haastateltavien yhteiseksi, ”meidän kahden omaksi jutuksi” ja haastateltavien välillä vallitsevaksi ”sirkushengeksi”. Haastattelutilanteesta jäi mieleen kahden haastateltavan välinen lämpimältä vaikuttava vuorovaikutus-suhde ja ymmärtäväiset katseet.



Koska haastattelun haasteena oli puheen tuottaminen, käytettiin kuvakommunikaatiokansiota apuna kysymyksiin vastaamisessa. Haastateltava kertoi asioita näyttämällä joko kuvaa kansiosta tai vaihtoehtoisesti toinen haastateltavista pyysi viittomaan sormiaakkosin vastauksia, joita hän sitten tulkasi haastattelijalle. Vastauksen lopuksi varmistettiin aina, että haastateltavan vastaus oli ymmärretty oikein. Lopuksi juotiin kahvit ja jutusteltiin mukavia. Haastateltavat alkoivat samalla valmistautua lähenevään ruokailuhetkeen.

Haastattelutilanne kesti yhteensä alkuvalmistelujen kanssa noin 60min, josta 41 min on varsinaista haastattelua. Varsinainen haastattelu osuus tallennettiin sanelukoneella. Ennen nauhurin käynnistämistä haastateltaville kerrottiin haastattelun nauhoittamisesta sekä myöhemmin aineiston asianmukaisesta hävittämisestä. Lisäksi aineistoa kerättiin haastattelijan tekemin muistiinpanoin haastattelutilanteen aikana, sekä haastattelun jälkeen tekemistään subjektiivista huomioista ja ajatuksista, jotka heräsivät toteutetun haastattelun pohjalta.

### 7.3 Toinen haastattelu

Toinen ryhmähaastattelu toteutettiin perjantaina 15.tammikuuta 2016 kulttuurikeskus PiiPoossa Lempäälän Ideaparkissa. Olimme sopineet PiiPoon henkilökunnan kanssa, että voisimme tehdä haastattelun yläkerrassa sijaitsevassa kokoustilassa, jossa olisi rauhallisempaa. Kulttuurikeskus oli normaalisti auki muille kävijöille. Haastatteluajan ja paikan sovimme sähköpostitse, sillä se oli haastattelijan tiedoissa valmiina ja helpoin tapa lähestyä perhettä. Asia varmistui nopeasti noin viikon varoitusajalla. Kyseessä oli perhe, jonka osallistuminen opinnäytetyöhön haastattelun merkeissä oli vielä epävarmaa loppuvuodesta 2015. Kyseiselle perheelle lähetettiin haastattelurunko ja alustavia kysymyksiä nähtäväksi etukäteen sähköpostitse perheen henkilökohtaisista syistä johtuen. Sopimuksena oli, että haastateltavat käyvät haastattelurungon läpi yhdessä kotona ja sen jälkeen päättävät, osallistuvatko opinnäytetyön tutkimukseen. Kaksi päivää ennen haastattelua varmistimme haastattelun ajankohdan ja paikan.

Haastatteluun paikalle saapui kaksi henkilöä, jotka olivat perheen vanhemmat. Muun kahden perheenjäsenen vastauksia kysymyksiin oli tallennettu toisen haastateltavan puhelimen muistioon, josta haastateltava luki ne ääneen haastatteluteemojen etenemisjärjestyksessä. Olimme sopineet haastattelun ajaksi 14.00 iltapäivällä. Kävimme haastateltavien kanssa nopeasti läpi haastattelun kulun ja haastateltavat kirjoittivat HAMKIn opinnäytetyön suostumuskaavakkeen kerätyn aineiston käyttöä varten.

Haastattelutilanne oli rauhallinen ja eteni loppua kohden naurahteluihin ja syvempään pohdintaan sirkustoiminnan merkityksistä ja mahdollisuuksista erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten kanssa. Haastateltavat painottivat vastauksissaan sirkuksen käytön mahdollisuuksia ja toivoivat toimintamallin käytön leviämistä laajemmalle alueelle. Haastattelussa kului noin 70 min, josta 60:01 min on nauhoitettua aineistoa. Lisäksi aineistoa tuotettiin

tukijan tekemistä muistiinpanoista haastattelun aikana sekä haastattelun jälkeisistä tutkijan subjektiivisista ajatuksista ja havainnoista haastattelutilanteeseen liittyen. Haastattelun lopuksi sovittiin haastattelijan ottavan yhteyttä perheeseen ja ilmoittavan työn valmistumisesta.

#### 7.4 Kolmas haastattelu

Kolmas ryhmähaastattelu toteutui maanantaina 25. tammikuuta 2016 Tampereella. Haastattelu sovittiin puhelimitse edeltävällä viikolla. Haastateltavaan perheeseen yritettiin ottaa yhteyttä jo aikaisemmin, mutta lopulta selvisi, että haastattelijalla oli väärä numero ja yhteydenotot eivät olleet menneet perille asti. Haastattelu-aika saatiin kuitenkin sovittua ja tapaamispaikaksi valikoitui yhteisellä päätöksellä Tampereen keskustassa sijaitseva molemmille osapuolille tuttu kahvila. Arkipäivästä johtuen haastattelun ajaksi sovittiin ilta-aika, jolloin kaikki haastatteluun osallistuvat henkilöt olisivat päässeet töistä ja koulusta. Haastateltavia oli neljä henkeä, joista yksi oli erityisen tuen tarpeessa oleva nuori, yksi vanhempi ja kaksi perheen muuta sisarusta.

Ennen haastattelun alkua asioimme kahvilassa ja siirryimme sen jälkeen kahvilan ulkopuolelle jatkuvaan avarampaan tilaan, joka oli varattu kahvilan asiakkaille. Sopivan pöydän löydyttyä rupateltiin yhdessä hetki niitä näitä ja nautittiin kahvilan herkuista. Haastateltaville kerrottiin vielä nopeasti opinnäytetyön tavoitteista ja esiteltiin suostumuspaperit, jotka allekirjoitettiin haastattelun päätteeksi.

Tunnelma haastattelun aikana oli rempseä ja iloinen. Haastateltavat vastasivat esitettyihin kysymyksiin nauraen ja iloisella mielin. Enemmän äänessä olivat perheen vanhimmat, jotka pohtivat eri teemojen alle sijoittuvia kysymyksiä laajasti ja monipuolisesti. Haastattelun aikana suunnattiin erityisesti sirkustoimintaan liittyviä kysymyksiä erityisen tuen tarpeessa olevalle nuorelle, jotta aineistoon saataisiin myös arvokasta tietoa erityisnuoren näkökulmasta. Haastattelun loppua kohden oli havaittavissa haastateltavien yleisen vireystason mahdollinen laskeminen, mikä näkyi myös vastauksien supistumisessa. Tämä oli kuitenkin odotettavissa, sillä ajankohta haastattelulle oli melko myöhäinen ja päivän opiskelut ja työt oletettavasti verottivat oman osansa energiasta.

Haastatteluteemojen läpikäymisen jälkeen käytettiin luovana tutkimusmenetelmänä haastattelijan omatekoisia sirkuskuvakortteja (ks. Luku 6.8). Haastateltavalta ryhmältä kysyttiin mm. millaisia ajatuksia kuvakortit herättävät heissä. Kortit aiheuttivat selkeästi ensin hämmennystä haastateltavissa, jonka jälkeen ryhmäläiset kuitenkin vastasivat esitettyyn kysymykseen. Korteista syntyi pieniä keskustelun alkuja sirkuksen monipuolisesta lajitarjonnasta ja tunteista, sekä tunteisiin liittyvistä miellelyhtymistä. Kuvakortit eivät toimineet aivan oletetulla tavalla, sillä ne selvästi saivat haastateltavat aluksi hämilleen. Syitä korttien vähäisen tiedon tuottamiseen voidaan esittää olevan esimerkiksi haastateltaville ennestään tuntematon menetelmä (kuvakortit), halu vastata tutkijaa miellyttävästi/yrittää ymmärtää, millaisia asioita tutkija yrittää saada selville (ns. vastata tai tulkita oikein),

sekä haastateltavien matala vireystila ja motivaation lasku haastattelun loppua kohden mentäessä. Kuvakortit olisivat voineet tuottaa paremmin tietoa, jos niitä olisi käytetty haastattelun aluksi ennen varsinaisten teemojen käsittelyä, jolloin ne olisivat ehkä virittäneet haastateltavia visuaalisesti sirkuksen maailmaan.

Haastattelutilanne kesti yhteensä noin 60 min, josta nauhoitettua aineistoa on 25:05 min johtuen sanelukoneen patterin loppumisesta kesken haastattelun, eikä sitä huomattu ennen haastattelun loppua. Äänitteen lisäksi kerättyä aineistoa ovat haastattelun aikana tehdyt muistiinpanot sekä haastattelijan ylös kirjaamat subjektiiviset ajatukset ja tulkinnat haastattelun tiimoilta heti sen jälkeen.

## 7.5 Neljäs haastattelu

Neljäs ja viimeinen ryhmähaastattelu toteutui tiistaina 26.tammikuuta Tampereella. Ensimmäinen haastattelu-aika sovittiin joulukuussa 2015 ja ajankohdaksi valikoitui silloin tiistai 5. tammikuuta. Haastattelu täytyi kuitenkin perua yllättävistä muuttujista johtuen. Uuden haastatteluajan löytäminen ja yhteen sovittaminen perheen muun elämän kanssa koettiin haasteelliseksi, mutta lopulta haastattelu saatiin kuitenkin sovittua toteutettavaksi vielä tammikuun 2016 lopussa. Yhteisesti sovittiin, että haastattelija tulee tekemään haastattelun perheen kotiin. Haastateltavia oli kaksi henkilöä, joista toinen oli vanhempi ja toinen erityisen tuen tarpeessa oleva nuori.

Arkipäivästä johtuen haastattelun ajankohdaksi valikoitui ilta-ajaksi 18.00. Ennen haastattelun alkua keskusteltiin yhteisesti opinnäytetyöhön ja haastattelijan opintoihin liittyvistä asioista kahvin merkeissä. Haastateltaville kerrottiin haastattelun nauhoittamisesta ja käytiin läpi allekirjoitettavat lupapaperit, jonka jälkeen aloitettiin varsinainen haastatteluosuus. Haastattelupaikkana toimi perheen olohuone.

Haastattelun tunnelma oli rento ja puhelias. Haastateltavat kertoivat avoimesti ja monipuolisesti sirkusharrastuksestaan ja siihen liittyvistä ajatuksista. Esille nousi paljon muistoja liittyen sirkusyhteisöön ja esityksiin. Kysymyksiä esitettiin puolin ja toisin. Haastateltavat itse kysyivät ja täsmensivät teemojen alta löytyviä aihe-alueita ja kysymyksiä. Pohdintaa sirkuksen suhteesta perheen muihin harrastuksiin esiintyi paljon. Haastateltavien vireystila ja motivaatio haastattelun tekemiseen säilyivät melko samana koko haastattelun ajan. Haastattelun lopuksi allekirjoitettiin lupapaperit aineiston käyttöön.

nauhoitettua haastattelu-aineistoa on 48:01 min. Kokonaisuudessaan haastattelu aloituksineen kesti noin 70 min. Lisäksi tuotettua tutkimusaineistoa on haastattelun aikana tehdyt muistiinpanot ja haastattelun jälkeen myös kirjatut tutkijan subjektiiviset kokemukset, ajatukset ja tulkinnat tilanteesta.

## 8 TUTKIMUSTULOKSET

Opinnäytetyön kahdeksannessa luvussa käsitellään tutkimusaineiston analyysia ja sen tuottamia tuloksia. Tuloksia havainnollistetaan tulosten pohjalta laadittujen kuvioiden avulla. Esitettyjä kuvioita on avattu myös sanallisesti. Tuloksissa on käytetty havainnollistavana materiaalina joitakin haastateltavien suoria lainauksia litteroidusta haastatteluista.

### 8.1 Keskeiset kokemukset sirkuksesta

Tämän opinnäytetyön toisena pääkysymyksenä oli, millaisia kokemuksia perhesirkus on tuottanut erityisen tuen tarpeessa olevien lasten -ja nuorten perheille

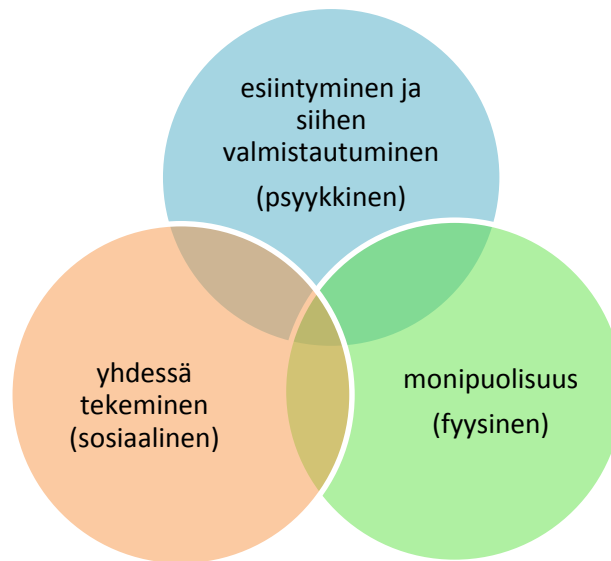
Toimintaan osallistuneilta perheiltä pyydettiin kertomaan, millaista sirkus on ollut heidän mielestään. Perheiden antamien kuvausten perusteella on laadittu kuvio 1 vastausten mukaisesti. Kuviossa 2 esitetään perheiden vastauksissa korostuneita tekijöitä suhteessa ihmisen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin osa-alueisiin (fyysinen, psyykinen, sosiaalinen).



Kuvio 1. Keskeiset kokemukset perhesirkuksesta

Esimerkkinä eräs haastateltavista kuvasi itseään hieman konservatiiviseksi ihmiseksi, jonka sirkus saa vapautuneemmaksi ja päästämään irti omista estoista. Haastateltavat perheet kuvailivat, ettei sirkusharjoituksissa ollut

ikinä yhtään tylsää hetkeä. Ryhmän toiminnassa korostuivat nauru, ilo, yhdessä tekeminen ja hyvä meininki.



Kuvio 2. Sirkusharrastuksen keskeisiä tekijöitä suhteessa ihmisen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin osa-alueisiin

Monipuolisuudella viitattiin esimerkiksi sirkuksen moninaiseen fyysiseen lajitarjontaan ja niiden harjoitteluun. Kolmen ryhmän vastauksissa tuotiin ilmi esiintyminen ja siihen liittyvät kokemukset. Esiintyminen koettiin kaikissa neljässä ryhmässä tärkeänä osana sirkuksen harrastamista. Esiintymisen kautta perheet kokivat onnistumisen iloja ja rohkaistumista sekä pe-loista eroon pääsemistä. Sirkuksen ja esiintymisen kautta saadut kokemukset toivat jaksamista perheiden arjessa jaksamiseen.

Kaikkien neljän ryhmän vastauksissa tuotiin esille sirkuksen sosiaalinen ulottuvuuden merkitys. Yhdessä tekeminen, yhdessä olo ja sirkusryhmä olivat yhdistäviä tekijöitä jokaisen ryhmän vastauksissa. Yhteisöllisyyttä ja sirkuksen maailmaa korostettiin ja kuvailtiin esimerkiksi lausein ”se imai-see mukaansa” ja ”sitä ei kukaan ulkopuolinen tajuu”. Ryhmän kautta solmittiin myös uusia ystävyysuhteita ja saatiin vertaistukea muista toimintaan osallistuneista perheistä.

Sirkustreeneihin lähteminen koettiin ajoittain raskaaksi ja kuormittavaksi, mutta lopulta palkitsevaksi. Kuormittavuuden syyksi eriteltiin mm. erityisen tuen tarpeen vaatimat apuvälineet ja niiden siirtely ja kuljettaminen. Perheet kuvasivat vastauksissaan, että treeneihin lähtemisen kokeminen kuormittavana katosi kuitenkin viimeistään siinä vaiheessa, kun sirkusharjoituksiin saavuttiin ja tunnelma harjoitusten jälkeen oli aina hyvä. Treenien jälkeiset tunnelmat koettiin myös motivoivina tekijöinä sirkusharrastukseen. ”Siitä tulee aina niin hyvä fiilis, että sitten muistaa miksi tätä jaksaa

tehdä kaudesta toiseen” oli yhden erityistä tukea tarvitsevan nuoren vanhemman kuvaus sirkustreenien jälkeisestä tunnelmasta. Haastattelu sai myös yhden perheistä pohtimaan, tuoko nyt erityistä tukea tarvitsevien nuorten kasvaminen ja itsenäistyminen mukanaan uusia näkökulmia sirkuksen harrastamiseen tulevaisuudessa.

## 8.2 Sirkus opettaa monesta näkökulmasta

Sirkus koettiin opettavaiseksi ja sirkuksessa opittuja taitoja sovellettiin myös elämän muilla osa-alueilla. Haastateltavat perheet kuvailivat ja pohtivat oppimiskokemuksiaan monipuolisesti ja laaja-alaisesti.

Sirkusharrastuksen myötä opittuja asioita olivat esimerkiksi

- esiintymistä
- esityksen rakentamista
- heittäytymistä
- uskallusta kokeilla uusia asioita
- arvostamaan yhteistyön tulosta eri tavalla
- sirkuksen ”välineellisen” käytön mahdollisuudet erityisryhmien kanssa
- uskallusta epäonnistua
- suvaitsevaisuutta itseään kohtaan
- taitoja ja temppuja, mitä ei olisi muutoin elämässä tullut opeteltua
- uusia näkökulmia eri vammaisuuteen
- luovaa ajattelua
- auttanut kehittämään omassa ammatissa/työelämässä tarvittavia taitoja
- oppineet ymmärtämään sirkusta taiteenlajina.

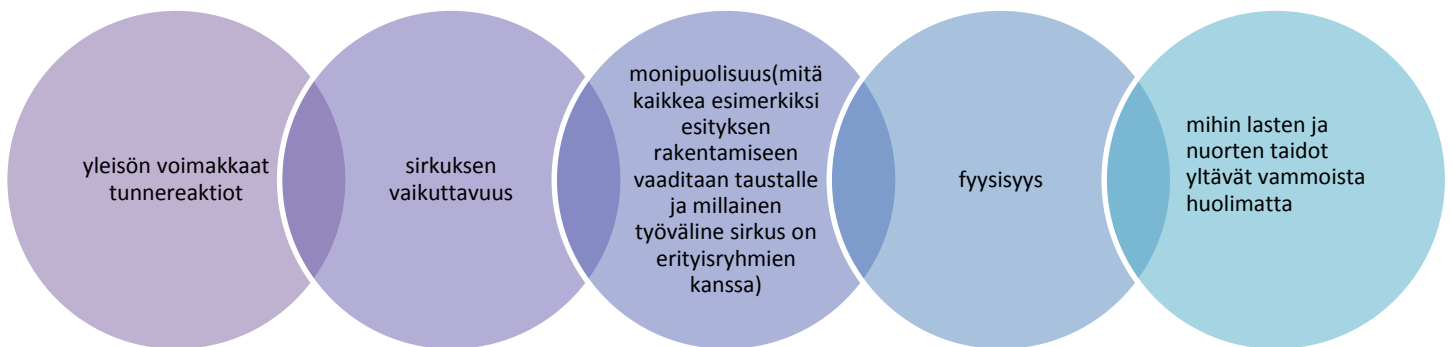
Yksi haastateltavista vanhemmista kertoi oppineensa sietämään epäonnistumisia, sillä sirkuksessa kaikki tekevät virheitä joskus. Epäonnistumisien myötä suvaitsevaisuus itseään kohtaan on lisääntynyt. Sirkuksessa kaksi henkilöä kertoi luovan ajattelun kehittyneen, sillä sirkusta täytyy toteuttaa vaihtoehtoisesti erityisen tuen tarpeet huomioiden. Haastateltavista kolme henkilöä kertoivat hyötynensä tästä myös työelämässä sosiaali- ja terveysalan työtehtävissä. Yhteensä viisi henkilöä kokivat esiintymisen ja heittäytymisen taitojen auttaneen elämän muilla osa-alueilla, kuten koulussa ja työelämässä.

Eräs haastateltavista vanhemmista kuvasi erityisen tuen tarpeessa olevan nuoren sirkusmatkaa vuosien varrelta seuraavasti:

*Ehkä yksi isoimpia oppeja on se, mietin pitkään, miks (nimi) halusi käydä sirkuksessa, kun se ei kuitenkaan ite pystynyt mitään tekee, niin aattelin et se on juurikin se ryhmä, niin se oli varmaan isossa roolissa. Sitten satuin kerran näkee joissain harjoituksissa, kun se tuli lavalle ja näki, kuinka se otti sen*

*yleisön. Tuli sinne lavalle, että MINÄ olen täällä, ja sen jälkeen ei tarvinnu enää miettiä, miks se kävi. Et sekin on itselle iso oppi, miten lavan voi ottaa haltuun, jos sä et toisaalta kuistu siinä tuolissa ja mistä kaikesta sit muodostuu esitys.*

Perheiltä kysyttiin, onko sirkuksessa ollut jotakin yllättävää. Keskeisinä yllättävinä koettuina asioina perheet toivat esille yleisön voimakkaat reaktiot sirkusesityksissä ja sirkuksen vaikuttavuuden. Yllättävää perheistä on ollut myös lajin fyysisyys ja monipuolisuus, sekä lasten ja nuorten taitotaso erityisen tuen tarpeista huolimatta. Sirkuksessa yllättäviksi tekijöiksi koettuja asioita on koottu alla esitettyyn kuvioon 3:



Kuvio 3. Sirkuksessa yllättäviksi asioiksi koettuja tekijöitä.

Kolmen perhettä koki yllättävänä sirkusesitysten yleisön voimakkaat reaktiot, jotka vahvistivat haastateltavien mukaan sirkuksen vaikuttavuutta ja voimaa. Sirkuksen monipuolisuus monessa merkityksessä nousi yhdeksi yllättäviksi tekijöiksi perheiden keskuudessa. Yksi perhe korosti vastauksessaan sirkuksen mahdollisuutta ja toimivuutta monipuolisena työvälineenä erityisryhmien kanssa. Myös esityksen rakentaminen ja ”koko draaman kaari” koettiin yllättävänä, mutta opettavaisena asiana. Kahden perheen vanhemmat kokivat myös yllätyksenä, mihin lasten ja nuorten taidolliset valmiudet ylsivät esityksissä ja harjoituksissa vammoista huolimatta.

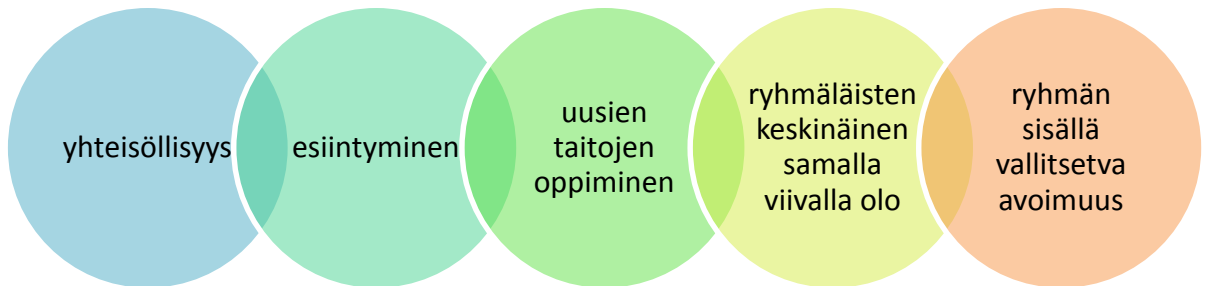
Haastateltavilta perheiltä kysyttiin, mikä sirkuksessa on parasta.

Kaikkien neljän haastatellun ryhmän vastauksissa oli löydettävissä selvästi yhteneväisiä tekijöitä siinä, mitkä asiat koettiin olevan parasta erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perhesirkuksessa.

Kolme neljästä haastateltavasta perheestä vastasi sirkuksessa olevan parasta yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen. Yhden ryhmän kohdalla korostui esiintyminen ja sen mukana tuomat kokemukset. Esiintyminen ja siihen liittyvät

osatekijät olivat myös tärkeässä osassa erityistä tukea tarvitsevien nuorten kohdalla. Esiintyminen toi iloa, onnistumisen tunnetta ja sen kautta nautintoa elämään.

Kuvio 4 esittää kaikkien neljän haastateltavan perheen antamia vastauksia koottuna yhteen.



Kuvio 4. Mikä sirkuksessa on parasta

### 8.3 Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten Perhesirkus yhteisenä vapaa-ajan harrastustoimintana

Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, millaisia kokemuksia perheillä on sirkuksessa perheen yhteisenä vapaa-ajan kulttuuritoimintana. Haastateltavilta ryhmiltä kysyttiin, mitä muita perheen yhteisiä vapaa-ajan harrastuksia perheellä on sirkuksen lisäksi. Muita perheen yhteisiä harrastuksia on koottu seuraavaksi esitettyyn kuvioon 5:



Kuvio 5. Perheiden muut yhteiset harrastukset ja kulttuuritoiminnan muodot



Perheitä pyydettiin myös erittelemään, miten nämä edellä mainitut lajit tai harrastukset eroavat sirkuksesta.

Haastateltavat luonnehtivat sirkuksen ainutlaatuista ilmapiiriä ja tiivistä sirkusyhteisöä erottaviksi tekijöiksi muista perheen yhteisistä harrastuksista. Sirkusohjaajilla koettiin olevan keskeinen rooli harrastustoiminnan toteutuksessa. Muihin liikuntalajeihin verrattaessa erityislasten ja nuorten perhesirkustoiminnassa pääpaino oli heittäytymisessä tekniikan ja taidon opettelun sijasta.

Sirkuksen koettiin toteutuvan lapsi keskiössä- periaatteella, jossa lapsen ja nuoren oma aktiivinen rooli korostuu toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Yksi vanhemmista kuvasi, että usein muissa perheen yhteisissä harrastuksissa vanhemmalla on ollut ns. avustajan rooli ja sen myötä auktoriteetin asema toiminnan toteutuksessa. Sirkuksessa avustajan rooli on jäänyt taka-alalle ja tasavertaisuus toimijana korostunut. Kaikkien neljän ryhmän kohdalla myös esiintyminen ja esitysten valmistaminen koettiin merkittävänä erona muuhun perheiden harrastustoimintaan verrattuna.

Osa haastateltavista perheistä avasivat myös omia näkemyksiään siitä, miksi perhesirkuksen kaltaista toimintaa tulisi toteuttaa laajemmin erityislasten ja nuorten vapaa-ajan toimintana. Yhden haastateltavan mukaan sirkuksen tulisi olla käytössä erityislasten ja nuorten ja heidän perheidensä parissa enemmän, sillä sirkus sisältää paljon elementtejä ja tekijöitä, joilla on positiivinen vaikutuslasten ja nuorten toimintakykyyn. Sirkus tarjoaa haastateltavan mukaan paljon vaihtoehtoja, joista saadaan onnistumisen iloja. Kaikkien ei tarvitse olla innokkaita esiintyjä, sillä sirkuksesta löytyy paljon muutakin, kuin esiintyminen. Sirkuksella on paljon positiivisia vaikutuksia lasten ja nuorten fyysiseen liikkuvuuteen, mutta sirkuksessa ei tarvitse olla fyysisesti huippukunnossa pystyäkseen tekemään asioita. Sirkus sopii siis kaiken tasoille harrastajille.

#### 8.4 Millaista lisäarvoa sirkuksella on verrattuna muihin liikunta- ja kulttuurilajeihin?

Tutkimuksen yhtenä alakysymyksenä oli, millaista lisäarvoa sirkuksella on verrattuna muihin kulttuuri- ja liikuntalajeihin. Lisäarvoa tuottavia tekijöitä on koottu yhteen kuviossa 6.



Kuvio 6. Sirkuksen lisäarvoa tuottavat tekijät suhteessa muihin liikunta- ja kulttuurilajeihin

Perheitä pyydettiin pohtimaan haastattelun aikana, millaiset asiat heidän mielestään tuovat lisäarvoa sirkuksessa verrattuna muihin liikunta- ja kulttuurilajeihin. Yksi haastateltavista vanhemmista kuvaili haastattelun aikana, että sirkus on tuonut rentoutta muuten hyvin tarkkaan säädelyyn arkeen. Sirkuksen kerrottiin auttaneen vapautumaan omista estoista. Kaksi haastateltavaa kertoi sirkuksen lisäarvoa tuovaa luovaa ajattelua, jota he ovat vastaavasti pystyneet hyödyntämään omassa työssään sosiaali- ja terveysalan tehtävissä. Esiintyminen ja sen kautta ulkomaille matkustamisen mahdollistaminen koettiin yhtenä lisä-arvoa tuovana tekijänä. Sirkusyhteisön tuomaa vertaistukea pidettiin tärkeänä toiminnan tuomana lisäarvona kaikkien neljän perheen kesken. Perhesirkusryhmästä on saanut tukea omaan arkeen, kun on nähnyt, että muutkin ottavat rennosti lapsen tai nuoren erityisen tuen tarpeesta huolimatta.

Teemaosion lopuksi perheitä pyydettiin pohtimaan, onko sirkuksella ollut heidän mielestään vaikutuksia perheen muuhun arkeen tai keskinäiseen vuorovaikutukseen. Kaksi haastateltavista perheistä kertoi, ettei sirkus ole heidän mielestään vaikuttanut näkyvästi perheen keskinäiseen vuorovaikutukseen tai arkeen. Yksi perheistä kertoi sirkusharrastuksen laajentaneen ja syventäneen vuorovaikutusta erityisnuoren kanssa, joka ei kyennyt tuotta-

maan puhetta vammansa vuoksi. Sirkus toi mukanaan myös muunlaista kosketusta perheen arkeen ns. hoivakosketuksen lisäksi. Yksi perheistä kertoi sirkuksen olevan vanhemman ja lapsen välinen ”meidän oma juttu, sirkushenki niinku”, jossa muut perheen jäsenet eivät olleet osallisena. Sirkuksesta puhuttaessa molempia alkoi hymyilyttämään ja tiedettiin, mistä puhuttiin. Sirkus koettiin lähentäneen ja luoneen uuden yhteisen asian erityistä tukea tarvitsevan nuoren kanssa.

## 8.5 Sirkusryhmän toiminta

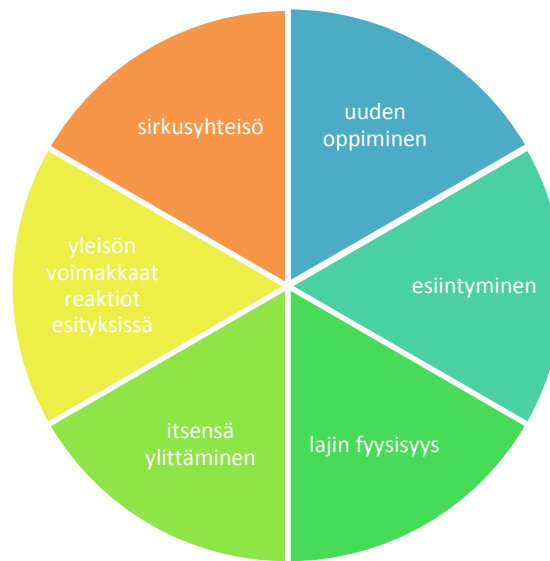
Kolmannessa osuudessa haastateltavia pyydettiin kertomaan siitä, miten perhesirkus toimii ryhmänä. Kaikkien neljän perheen mielestä ryhmä toimi hyvin tai todella hyvin. Ryhmää kuvailtiin tiiviiksi ja erilaisuutta ymmärtäväksi, jossa vallitsi oma sisäpiirihuumorinsa. Keskeisinä asioina ryhmätöinnässä kuvattiin olevan hoiva ja huolenpito, joka ei ollut pelkästään perhekeskeistä. Ryhmässä ymmärrettiin vahvatkin persoonat ja siellä uskalsi ilmaista omat mielipiteensä. Perheiden välille muodostui vahva ystävyys, jossa jokaisella oli oma tarinansa ja taustansa takana.

Haastateltavia pyydettiin määrittelemään oma roolinsa ryhmässä. Oma rooli koettiin vaikeana määrittellä ja useampi vastauksista oli olla yksi ryhmän jäsen. Roolit ryhmässä jakautuivat jäsenten omien vahvuuksien mukaan. Muita nimettyjä rooleja olivat ideoiden heittelijä, sivusta seuraaja, suunnan näyttäjä ja joukon nuorison edustajat, jotka avasivat nuorten maailmaa lentävillä lauseillaan. Useampi ryhmäläinen koki, että esitysten ideointi ja omien henkilökohtaisten vahvuuksien tuominen yhteiseen esitykseen olivat pääosassa roolien jakautumisessa.

## 8.6 Mitkä asiat motivoivat harjoittelemaan?

Tutkimuksen yhtenä alakysymyksenä esitettiin, mitkä asiat motivoivat perheitä harjoittelemaan sirkuksessa. Motivoivina asioina koettiin kuviossa 7. esitettyjä tekijöitä

Motivoivina tekijöinä koettiin uuden oppiminen, itsensä ylittäminen, lajin fyysisyys, esiintyminen ja esiintymisen vaikuttavuus yleisöön. Vastauksissa tuotiin esille myös harjoittelun ja esityksien välinen suhde (vrt. ei toinen ilman toista.) Erään haastateltavan vanhemman mukaan pelkkä harrastamisen ilosta harjoittelu ei motivoi tarpeeksi pitkällä aikavälillä, mutta toisaalta taas pelkkiin esityksiin harjoitteleminen ei motivoi sellaisenaan. Kummatkin osa-alueet tasapainottavat toisiaan ja näin pitävät motivaatiota yllä.

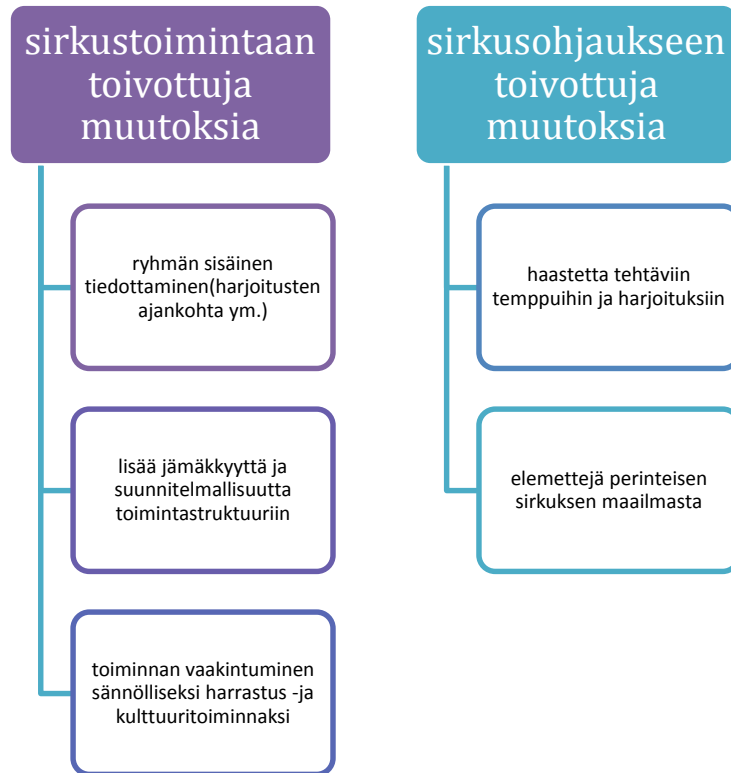


Kuvio 7. Mitkä tekijät motivoivat perheitä harjoittelemaan

Haastatteluissa pyydettiin myös pohtimaan sirkusohjaajien toimintaa sirkusryhmässä. Sirkusryhmät koettiin innostaviksi, ammattitaitoisiksi ja idearikkaiksi. Useamman eri ohjaajan mukana olo on tuonut lisäarvoa toimintaan ja vaihtelua harjoitukseen. Perheet kuitenkin kokivat välillä, että ohjaajien keskinäinen kommunikaatio ei ollut aina ns. samalla aaltopituudella, joka toi esimerkiksi tietokatkoksia ja epäselvyyksiä toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Samoin syvällisen lajiopetuksen tarpeellisuus nousi esille kahden ryhmän haastattelussa. Esiintymisen opettajina ohjaajat koettiin mahtavina, jotka onnistuivat auttamaan esimerkiksi roolin pääsemisessä ja sen sisäistämisessä.

## 8.7 Muutosta vakiintuneemman harrastus- ja kulttuuritoiminnan suuntaan

Jokaiselta ryhmältä kysyttiin myös, onko sirkustoiminnassa tai ohjauksessa jotakin, mitä he haluaisivat muuttaa. Alla esitetyssä kuviossa 8. on perheiden antamien vastausten yhteenveto toivotuista muutoksista sirkusohjauksen ja toiminnan suhteen. Tarkoituksena oli kartoittaa kehittämistarpeita toiminnalle tulevaisuudessa.



Kuvio 8. Toivottuja muutoksia sirkusohjaukseen –ja toimintaan.

Muutosta toivottiin ryhmän sisäiseen tiedottamiseen sekä asioiden lopulliseen päättämiseen, kuten sirkustreenien ajankohtaan. Harjoituksiin toivottiin enemmän säännönmukaisuutta ja vakiintuneempaa toimintamuotoa. Ryhmät kokivat, että tällä hetkellä harjoittelusta puuttuu säännöllisyys ja rytmi. Haastatteluissa ryhmät toivat kuitenkin ilmi ymmärryksensä näitä puutteita kohtaan. Syiksi eriteltiin mm. monen aktiivisen perheen ja sirkusohjaajien aikataulujen yhteen sovittaminen sekä muuttuvat tekijät kuten esimerkiksi sairastumiset, kuntoutusjaksot tai työt.

Ideointia tuli myös toimintamallin kehittämiseksi enemmän avoimen työpajatoiminnan suuntaan, jolloin se ei kuitenkaan velvoittaisi osallistumaan joka kerta. Tällaisena toteutus koettiin kuitenkin ongelmalliseksi sirkusohjaajien puolesta, joiden tulisi olla paikalla joka kerta osallistujamäärästä huolimatta. Työpajan kaltainen toimintamalli vaatisi myös enemmän ideointia ja suunnittelua ennakoimattomien muuttujien takia.

Haastateltavia pyydettiin arvioimaan sopiva tapaamisaika ja tiheys sirkustoiminnalle. Kolme neljästä perheestä kertoi sopivan tapaamistiheyden olevan 1 - 2 kertaa kuussa. Yksi perheistä toivoi toimintaa viikoittaiseksi, esimerkiksi kerta viikkoon olisi riittävä. Tällöin toiminta ei muodostuisi kuitenkaan vielä liian kuormittavaksi ja sitovaksi.

## 8.8 ”Iloa elämään ja yhdessä tekemisen meininkiä”

Neljännessä osuudessa tarinointia sirkuksesta haastateltavia perheitä pyydettiin kuvailemaan sirkuksesta saamiaan kokemuksia yhdellä tai kahdella lauseella. Perheet kuvasivat sirkuskokemuksiaan seuraavalaisesti:

- ”iloa elämään”
- ”yhdessä tekemistä”
- ”maailmaa ja silmiä avaava kokemus”
- ”jos en olisi tätä kokenut, olisin ihan eri ihminen”
- ”erilaisuus on se voima”
- ”yhdessä sairaan kivaa”
- ”hyvällä porukalla kohti riemukkaita esityksiä”
- ”yhdessä tekemisen meininki”
- ”onnistumisen iloja”.

Perheiden sirkusta kuvailevista lauseista voidaan päätellä toiminnassa keskeisiksi nousseita elementtejä.

- 4/9 lauseesta viittaa ryhmäytymiseen, yhteisöön ja yhdessä toimimiseen.
- 4/9 lauseessa viitataan sirkuksen tuomaan iloon ja riemuun.
- 2/9 viittaa ihmisenä kasvaminen ja ajatusmaailman laajenemiseen sirkuksen myötä.

## 8.9 Millaisia merkityksiä perheet antoivat toiminnalle?

Tutkimuksen toisena pääkysymyksenä oli, millaisia merkityksiä perheet antavat perhesirkustoiminnalle vapaa-ajan kulttuuritoimintana?

Haastateltavia perheitä pyydettiin pohtimaan sirkusharrastukselle antamiin merkityksiä. Perheiden itse sirkustoiminnalle antamia merkityksiä on koottu alla esitettyyn kuvioon 9.



Kuvio 9. Perhesirkustoiminnan merkityksiä toimintaan osallistuneiden perheiden näkökulmasta

Eräs haastateltavista perheistä kuvasi, että sirkus oli mahdollistanut erityislapsen- ja nuoren osallisuuden kokemuksen olla osana ryhmää, sekä käydä ”kisa- ja leirimatkoilla” ulkomailla. Perhe kertoi, ettei tämä useinkaan ollut mahdollista erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten kohdalla. Sirkustoiminnalle merkityksiä luovina asioina koettiin toiminnan aikana muodostuneet ystävyys-suhteet ja saatu vertaistuki perheiden kesken. Tärkeinä merkityksinä koettiin myös ajattelutavan muuttuminen ja vaihtoehtojen kautta toiminnan mahdollistaminen erityislapsille ja nuorille. Toiminta oli yhden haastateltavan vanhemman mukaan opettanut vaihtoehtoisuutta ja halua löytää vastaus kysymykseen miten asioita lähdetään toteuttamaan erilaisista vammoista ja lähtökohdista huolimatta. Vammaisuus ja erityisen tuen tarve eivät ole olleet toiminnan suunnittelun ja toteutuksen esteenä, vaan ne ovat opettaneet ajattelua niin sanotusti laatikon ulkopuolelta ja vaihtoehtojen kokeilemistä ja löytämistä, sekä kehittäneet luovaa ajattelua.

Merkityksellistä perhesirkuksen toiminnassa koettiin olevan kaikkien osallistujien tasavertainen toimijuus. Sekä vanhemmat että lapset lähtevät sirkustoiminnassa samalta viivalta ilman ennakkotaitoja. Lisäksi toiminnassa useammat vanhemmat kokivat, että sirkuksessa avustajan ja avustettavan rooli jäävät taka-alalle. Toiminnassa molemmilla osapuolilla on oma juttunsa, jonka myötä erityissuhde lapsen ja vanhemman välillä katoaa ja tasavertainen toimijuus korostuu. Merkittäväksi koettiin myös perheiden ns. sekoittuminen sirkusyhteisön sisällä. Esimerkiksi avustettavan tarpeet eivät

ole ainoastaan perhekohtaisia, vaan kaikki kantavat vastuuta ja huolenpitoa yhdessä ryhmän sisällä.

## 9 POHDINTA

Opinnäytetyön viimeisessä luvussa kootaan yhteen keskeisiä tutkimustuloksia peilaten niitä tutkimuksen taustateorian esitellyn kappaleiden sosiokulttuurisen innostamisen ja yhteisötyön näkökulmista. Tutkimuksen tuloksia peilataan myös aikaisemmin saatuihin sosiaalisen sirkuksen tutkimustuloksiin ja toiminnalle asetettuihin.

Pohdinta-osuudessa käsitellään lyhyesti myös hyvinvoinnin ja sirkuksen yhteyttä arjen voimavaralähtöisyyden näkökulmasta, sekä sitä, miksi sirkus on hyvä harrastus erityistä tukea tarvitseville lasten -ja nuorten perheille. Lisäksi pohditaan, millaisessa muodossa tällaista sirkustoimintaa voisi toteuttaa tulevaisuudessa. Lopuksi pohdintaosuudessa käsitellään lyhyesti tutkijan kokemuksia opinnäytetyön prosessin tekemisestä.

### 9.1 Tutkimustulokset suhteessa aiempiin tutkimuksiin ja sosiaalisen sirkuksen tavoitteiden toteutumiseen

Kun tämän tutkimuksen tuloksia peilataan sosiaalisen sirkuksen tavoitteisiin, voidaan lähes kaikkien luvussa 3.2 mainittujen tavoitteiden todeta toteutuneeksi perhesirkustoiminnassa. Onnistumisen kokemukset, yhdessä tekeminen, rohkeus kokeilla ja epäonnistua, oman luovuuden löytäminen, yhteisöllisyyden kehittyminen ja hyvä yhteishenki, sekä ystävystyminen ja ilon ja huumorin tuottaminen nousivat keskeisiksi tekijöiksi toiminnan kautta saaduissa kokemuksissa ja sille annetuissa merkityksissä. Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perhesirkuksen voidaan siis todeta toteuttaneen sille asetettuja tavoitteita kiittävästi.

Kuten aikaisemmin tarkastelluissa Vaikuttava Sirkus-hankkeen tutkimustuloksissa todettiin, on sirkuksella paljon ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia tukevia positiivisia vaikutuksia, josta seuraa useimmiten muutosta parempaan arkeen ja toimintakykyyn. Aiemmissä tutkimustuloksissa sirkuksen todettiin parantavan sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia esimerkiksi ilon ja onnistumisen kokemusten kautta. Sirkuksen myötä uusien ystävyysuhteiden luominen ja ryhmätoimintaan osallistuminen kehittävät monivammaisten lasten ja nuorten vuorovaikutuksellisia taitoja ja opettavat kärsivällisyyttä. Näiden taitojen myötä myös vammaisryhmien kanssa toimivien työntekijät ovat kokeneet, että sirkus on tuonut virkistäytymistä ja iloa työpäivään, sekä helpottanut vammaisten henkilöiden parissa työskentelyä. Tämän opinnäytetyön tutkimustulokset myös osoittivat sirkuksen tuovan erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perheille rohkaistumista kokeilla uusia asioita, sekä antamaan onnistumisen kokemuksia. Ryhmä on muodostunut tiiviiksi yhteisöksi, jonka myötä syntyneet ystävyysuhteet perheiden välille tuovat vertaistukea ja iloa arjen keskelle. Perheen yhteisestä harrastuksesta on muodostunut merkityksellinen voimavara sen osallistujille.



## 9.2 Sirkus ja yhteisö

Tutkimustulokset osoittivat, että ryhmän kokema yhteisöllisyys, yhdessä tekeminen, tasavertaisuus ja vertaistuki olivat merkittävässä asemassa perhesirkuksen myötä saaduissa kokemuksissa ja sille annetuissa merkityksissä vapaa-ajan kulttuuritoimintana. Yhteisen arjen jakaminen iloineen ja suruineen, sekä hoiva ja huolenpito toteutuvat sirkusyhteisön sisällä. Seuraavassa pohdintaosuudessa tarkastellaan yhteisöllisyyttä ja sirkuksen mahdollisuuksia yhteisötyön yhtenä työvälteenä.

Yhteisöissä tarvitaan vuorovaikutuksellisia suhteita. Näiden suhteiden ylläpitämiseksi Kurki (2011, 39-68.) näkee oleelliseksi innostamisen kolme näkökulmaa, josta asiaa voidaan tarkastella. Jos perheiden sirkuksesta saatuja kokemuksia peilataan näihin kolmeen innostamisen näkökulmaan, voidaan toiminnasta erottaa innostamiselle selkeitä elementtejä. Innostamisen sosiaalinen ulottuvuus tukee yhteisöllisyyttä ja siihen kasvamista. Erilaisten ryhmien syntyminen ja niiden tukeminen ovat innostajien tärkeimpiä tehtäviä. Perhesirkuksessa yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen olivat keskeisimpiä kokemuksia toimintaan osallistuneille perheille. Perheet kokivat, että sirkusohjaajilla on ollut olennainen rooli toiminnassa ja heidät nähtiin idearikkaina opettajina ja kannustajina. Kulttuurisen innostamisen näkökulmasta perhesirkus perustuu vahvasti taiteen käyttöön hyvinvoinnin edistäjänä, eli tässä tapauksessa sirkustaiteen tekemiseen yhdessä toisten perheiden kanssa. Pedagogisen innostamisen näkökulmasta perhesirkustoiminta on tukenut jokaisen ryhmän jäsenen persoonallista kasvua ja kehitystä ryhmän sisällä. Koska jokainen ryhmän jäsen nähdään ainutkertaisena ja korvaamattomana olentona, on yksilölliset erot hyväksytyt ja huomioitu toimintaa soveltamalla. Lisäksi ryhmän jäsenen persoonallista kehitystä ja orientoitumista luovuuteen tuetaan ja ymmärretään, kuten Kurki (2011) esittää kuuluvaksi tapahtua innostamisen kokonaisvaltaisessa prosessissa.

Kurki (2011, 39- 68) kirjoittaa myös ilmapiirin tärkeydestä sosiaalikasvatuksellisessa toiminnassa. Ilo ja spontaanisuus ovat allekirjoittaneen mukaan elementtejä, jotka auttavat kommunikaation kehittymisessä. Innostajan tehtävänä on huolehtia ja valmistella erilaisia mahdollisuuksia kommunikaatioon aloitteellisessa ilmapiirissä. Nämä samat elementit olivat ehdottomasti osa myös perheiden kuvailemaa sirkusyhteisön henkeä. Myös perheiden spontaaneista sirkusta kuvailevista lauseista on löydettävissä samoja piirteitä. neljä yhdeksästä sirkusta kuvailevasta lauseista liittyi ilon ja riemun kokemiseen. Sosiaalisen sirkuksen ohjaajina ryhmän kanssa toimineet ammattilaiset ovat mahdollistaneet tämän perhesirkusryhmän toiminnassa erityisen tuen tuomat haasteet huomioiden.

## 9.3 Sirkus ja innostaminen yhteisötyössä

Kurki (2011, 39- 68) kirjoittaa, että innostamista yhteisötyönä voidaan luonnehtia sellaisiksi projekteiksi, joissa ihmiset on suunnattu kasvamaan aktiivisiksi toimijoiksi oman yhteisönsä ja arkensa sisällä. Tavoitteena on laadullinen muutos parempaan. Sirkuksen avulla tuotettiin osallistujien arkeen iloa, oivalluksia, uusia taitoja ja vapautua arjen rutiineista. Ryhmän

jäsenet tukivat toistensa persoonallista kasvua ja kannustivat kokeilemaan uusia asioita.

Nyky-yhteiskunnassa asiantuntijat ja muut työntekijät toimivat tietävinä osapuolina ja päätöksen tekijöinä. Ryhmät, joihin toiminta kohdistetaan, jäävät useimmiten kuitenkin vain sivusta seuraajiksi. Kurki (2011, 39- 68) kirjoittaa, että ihmisiä usein muodollisesti kuullaan, mutta kyse ei usein ole osallistavasta ja dialogisesta kuulemisesta. Toiminnan pitäisi syntyä asettamalla keskiöön ne ryhmät ja yksilöt, joihin toiminta kohdistetaan.

Tämä opinnäytetyön tutkimus osoittaa, että sirkuksen voima perustuu pitkälti juuri tähän; perheet kokivat aidon osallistavan toiminnan olevan perhesirkuksen toiminnan keskiössä. Toiminta alusta loppuun luodaan aidon kiinnostuksen ja ryhmäläisten kuulemisen pohjalta, jolloin toiminnalla tavoitellut asiat ovat mahdollisia oikeasti toteutua. Sirkuksessa poika, joka istui koko elämänsä pyörätuolissa, halusi lentää. Sen sijaan, että toive oltaisiin sivuutettu mahdottomalta kuulostavan idean vuoksi, lähdettiin hakemaan vaihtoehtoisia toteutustapoja. Toimintaa sovellettiin, ei ihmistä.

Kurjen (2011, 39- 68) mukaan että yhteisö tulee tuntea, ennen kuin siihen voidaan lähteä sovittamaan mitään metodia. Myöskään yhteisöä ei voida mallittaa mihinkään tietynlaiseen muottiin, sillä yhteisö on aina omanlaisena kokonaisuus. Innostaja tuntee ryhmänsä, ja toimi näin ollen toiminnan käynnistäjänä, herkistäjänä ja luovuuden herättäjänä. Innostajan tehtävän on selkeyttää ryhmän tavoitteita ja koordinoida toimintaa, mutta myös herättää odotuksia ja auttaa unelmoimaan.

Nämä kaikki edellä mainitut asiat perhesirkusryhmässä on helppo havaita ryhmän ulkopuolisena tutkijana ja tarkkailijana. Ryhmän omat sirkusohjaajat ovat ryhmän innostajia, jotka luovat mahdollisuuden ryhmän jäsenille olla mukana jokaisessa toiminnan toteutuksen vaiheessa. Myös perheille on muodostunut omia odotuksia, tavoitteita ja ennen kaikkea uskoa omaan tekemiseensä ja taitoihinsa. Perheet toivoivat toimintaan lisää haastetta. Perusteluina käytettiin mm. ”ohjaajat tuntevat meidät jo niin hyvin”. Ryhmän jäsenten luottamus itseensä ja ohjaajiinsa ammattitaitoon viedä homma läpi vahvistaa ryhmän jäsenten itsetuntoa. Ryhmäläiset tietävät, että vaikka jokin taito ei olisi vielä hallussa, ohjaajien kanssa yhdessä saadaan asiat toimimaan tavoitteita tukevasti.

Innostaminen on oleellisesti osallistumista. Sitä voidaan toteuttaa monin eri menetelmin ja keinoin, joista sopivia ovat kaikki, joilla saadaan ihmiset vuorovaikutukseen toistensa kanssa. Huomioitavaa on, että metodien ja ihmisten elämän todellisuus aidosti kohtaavat. Toiminnassa lähdetään siltä tietoisuuden tasolta, jolla ihmiset ovat omassa elämässään ja arkipäivässään sillä hetkellä. Jos käytettävät metodit eivät kosketa ihmisen arkipäivää, ei silloin voida saavuttaa mitään pysyvää. (Kurki 2011, 39- 68.)

Sirkuksessa kaikki tulevat kohdatuksi omana itsenään. Sirkuksessa ei tarvitse olla edes yhteistä puhuttua kieltä, vaan kommunikointi ohjaajien ja ryhmäläisten välillä sujuu muita ilmaisun keinoja käyttäen. Sirkuksessa

huomioidaan osallistujien arki ja sen tuomat haasteet, kuten sairastumiset, kuntoutukset, työ, koulu ym. Sirkusharrastus suunnitellaan ja rakennetaan nämä muut elämäntekijät huomioiden niin, että jokaisella harrastajalla on sitä mahdollista toteuttaa. Toki tämä tuo haasteita esimerkiksi aikataulullisesti ja vaatii joustoa sekä osallistujilta, että ohjaajilta.

Tutkimuksessa nousi esille idea toiminnan kehittämistä avoimen työpaja-toiminnan suuntaan. Avoin työpajatoiminta mahdollistaisi harrastustoiminnan joustavuuden ja vähentäisi kuormittavuutta, joka säännölliseen harrastustoimintaan yleensä liittyy. Erityislasten ja nuorten perheiden elämään kuuluu monesti erilaisia muita vapaa-aikaa kuormittavia menoja ja toimintoja, jotka ovat sitovia. Esimerkiksi säännölliset terapiakäynnit tai muu kuntouttava toiminta ovat monen erityistä tukea tarvitsevan arkea. Avoin työpajatoiminta antaisi vapautta ja joustavuutta harrastaa sirkusta silloin, kun omat voimavarat ja muut elämään vaikuttavat resurssit kohtaavat vapaaajan harrastustoiminnan kanssa. Avoin toiminta ei velvoittaisi osallistumaan joka kerta, mutta olisi aina tarjolla tulla harrastamaan ja virkistäytymään arjen keskellä. Kuten keskusteluissa tulikin esille, vaatisi avoin työpajamalli aina ohjaajalta enemmän suunnittelua ja vaihtoehtoisuutta toiminnan toteutukseen, sillä osallistujamäärä ei avoimessa työpajassa ole yleensä etukäteen tiedossa. Sosiaalisen sirkuksen ohjaajien ammattitaidolla en näkisi tämän olevan mikään merkittävä ongelma, jos aikaresurssit toiminnan toteuttamiseen vain löytyvät. Ideana erityislasten- ja nuorten perheiden avoin sirkustyöpaja on mielestäni varteenotettava ja kehittämiskelpoinen, jolle voisi olla kysyntää tulevaisuudessa.

#### 9.4 Taide- ja kulttuuritoiminta arjen voimavarana

Pohdinta-osuudessa nostan esille lyhyesti taide- ja kulttuurilähtöisen toiminnan merkityksen arjen voimavarana. Liikanen(2010, 25.) kirjoittaa aineettoman hyvinvoinnin olevan yhä useamman saavutettavissa tänä päivänä. Ihminen on olento, joka haluaa kokea ja tehdä elämänsä mielekkääksi arjessa. Taide –ja kulttuuritoiminta ovat kirjoittajan mukaan keskeisiä elementtejä aineettoman hyvinvoinnin saavuttamisessa ja mielekkyyden kokemuksen mahdollistajina. Taide ja kulttuuri tarjoavat mahdollisuuksia, joilla päästään koskettamaan ihmisiä ja yhteisöjä. Arjen kulttuurisuus voi kattaa taiteen kohtaajana ja katsojana olemisen lisäksi omakohtaisen taide- ja kulttuuriharrastamisen yksin tai yhdessä toisten kanssa. Arjen kulttuurisuuden näkökulma haastaakin yhteisöt, instituutiot ja järjestöt verkottumaan yli perinteisten toimintojen rajojen ja tilojen.

Tämän opinnäytetyön tulokset tukevat edellä esitettyjä väitteitä. Haastateltavien kertomuksissa ilmeni myös sirkuksen merkitys arjen voimavaralähtöisenä menetelmänä. Sirkus saa rentoutumaan ja päästämään irti omista estoista, sekä tuottaa onnistumisen kokemuksia uuden oppimisen myötä. Sirkus on kehittänyt luovaa ajattelua ja lisännyt sen myötä esimerkiksi ongelmanratkaisukykyä. Haastateltavat perheet kuvasivat saavansa sirkusharrastuksen myötä voimia arkensa keskellä selviytymiseen. Sirkus on antanut rentoutta joskus hyvinkin säädeltyyn arkeen erityistä tukea tarvitsevien las-

ten ja nuorten kanssa. Sirkuksesta perheet kokivat saavansa vertaistukea arjen haasteisiin näkemällä muiden perheiden ottavan rennommin erityisen tuen tuomista haasteista huolimatta. Osallisuus, luovuus ja vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa tekevät sirkustoimintaan osallistuville perheille mahdolliseksi itsensä kehittämisen ja toimintakyvyn ylläpidon.

## 9.5 Sirkus erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perheiden harrastuksena

Yksi tutkimuksen alakysymyksistä oli, miksi juuri sirkus on hyvä erityistä tukea tarvitsevien lasten -ja nuorten perheiden harrastuksena. Tässä kappaleessa peilataan tutkimustuloksia ja taustateoriaa suhteessa esitettyyn tutkimuskysymykseen.

Innostamisen tavoitteena on, että mahdollisimman moni pääsisi nauttimaan taiteesta ja osallisuudesta kulttuuriin. Kulttuurinen demokratia vie taiteen jokaisen omaan arkeen ja elämään. (Liikanen 2010, 34.) Perhesirkustoiminnan toteuttaminen mahdollistaa osallisuuden kulttuurin ja taiteen parissa perheiden toivomalla tavalla ja heidän ehdoillaan. Toiminta suunnitellaan yhdessä perheiden kanssa, jotta jokaisen olisi siihen mielekästä osallistua. Toimintaa sovelletaan osallistujilleen sopivaksi ja soveltamisratkaisut pyritään löytämään toiminnasta osallistujien sijaan. Näin jokainen voi kohdata ja olla osallinen kulttuuriharrastuksessaan omana itsenään.

Pääjoen (2007, 289) mukaan lapsen kyky heittäytyä voidaan nähdä aikuisen silmin ikään kuin taiteellisen prosessin kaltaisena ilmiönä. Lapselle taiteen tekeminen voi olla ns. luontaista ja tuttua. Jos taiteellisen toiminnan rajat ja sisältö ovat ylhäältä päin annettuja, voivat ne synnyttää lapselle osaamattomuuden ja ulkopuolisuuden tunteen. Samalla kuitenkin vähätellään lasten oman kulttuurin arvoa ja synnytetään epätasa-arvon kokemusta. Epätasa-arvoisuuden kokemus johtaa Pääjoen (2007, 289.) mukaan vastavuoroisuuden puutteeseen.

Opinnäytetyössä tuotetun tutkimuksen tulokset osoittivat, että perheet kokivat usein muiden perheen yhteiset vapaa-ajan harrastusten olleen enemmän ns. ylhäältä päin ohjattua, kun taas sirkus on ollut tasavertaisempaa kaikkien toimijoiden kesken. Esimerkiksi erityislasten -ja nuorten aktiivisenä toimijana oleminen sirkustoiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa erottaa toiminnan muista perheiden vapaa-ajan harrastuksista. Perhesirkustoiminnassa lapsi tai nuori on asetettu keskiöön ja hän on itse saanut tehdä päätöksiä ja ilmaista esimerkiksi millaisia temppuja hän haluaa tehdä tai pystyy toteuttamaan. Lapsi tai nuori saa olla rakentamassa esitystä alusta loppuun ja oppii samalla ottamaan vastuuta. Vastuun ottaminen kehittää lapsen ja nuorten itsetuntoa ja auttaa kasvamaan ihmisenä.

Sirkus yhdistää ja tukee tasa-arvoisuutta lapsen ja vanhemman välillä. Yksi haastateltavista vanhemmista kuvasi perhesirkusta eräänlaisena vanhemman ja lapsen yhteisenä projektina, jossa joudutaan ratkomaan, kuinka jokin tilanne hoidetaan tai ratkaistaan, kun toimintaa ei voida toteuttaa perinteisen tapaan esimerkiksi vamman vuoksi. Sirkuksen voi tukea lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta ja parantaa yhteistyötaitoja. Sirkuksen myötä lapsen

ja vanhemman välille muodostuu uudenlainen yhteinen, molempien mielenkiintoa lähellä oleva kiinnostuksen kohde. Sirkuksessa usein aikuisella ei ole sen enempää kokemusta lajin harrastamisesta tai siihen liittyviä ennakkotaitoja, kuin lapsellakaan. Muihin kulttuuri- ja liikuntalajeihin verrattuna tämä on melko harvinaista, sillä lähes kaikilla aikuisilla on jonkinlainen kosketuspinta tarvittaviin laji- ja harrastuskohtaisiin taitoihin yleisimpiä harrastuslajeja koskien. Sirkus mahdollistaa näin vanhemman ja lapsen tasavertaisen suhteen kehittymisen. Perhesirkustoiminta toteuttaa parhaimmillaan siis innostamisen kulttuurista demokratiaa monella tasolla ihmisen kokonaisvaltaisuuden eri osa-alueet huomioiden.

Haastateltavat perheet kuvailivat harrastuksen lisäarvon tulevan juurikin sirkusesityksien kautta. Perhesirkusesitykset ovat olleet tapahtuma, jossa erityistä tukea tarvitseva lapsi tai nuori on päässyt esiintymään isoillekin yleisöille ja saanut nauttia sen tuomasta onnistumisen kokemuksesta. Sirkus on kasvattanut lapsen tai nuoren itsetuntoa ja tuonut elämään sisältöä. Kuva 4. on perhesirkuksen Kalevala -esityksestä Tampere-talolla vuonna 2014.



Kuva 4. Esiintyminen tuo lisäarvoa perheiden sirkusharrastukseen. Kuva: Kulttuuri-keskus PiiPoo.

Erityisen tärkeänä perheiden kokemuksissa korostui esiintymisen merkitys, joka on mahdollistanut matkustamisen ulkomaille toimintaan osallistuneille lapsille ja nuorille. Tämä ei ole useinkaan mahdollista toteuttaa erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten kohdalla, sillä rajoitteita ja erityisjärjestelyitä vaativia toimenpiteitä on yleensä jossain määrin. Erityisnuoren tai lapsen näkökulmasta sirkustoiminta on siis edustanut ja mahdollistanut ikään kuin perinteisiin lasten ja nuorten harrastuksiin liittyvät leiri- ja kisamatkat. Sirkuksen kautta mahdollisesta erityislapsille ja nuorille osallistuminen osaksi yhteisöä, sekä tasavertaisuuden kokemus harrastustoiminnassa.

Vamma ei ole este tai tämän ryhmän kohdalla edes hidaste sirkuksen ja vaativien tennispelien harrastamiselle. Pyörätuolin kanssa voi lentää ja nuoralla kävelemiseen ei tarvita aina näkeviä silmiä.

## 9.6 Opinnäytetyön prosessista

Kliseistä ehkä, mutta totta on, että aina asiat eivät suju niin kuin niiden on etukäteen suunnitellut toteutuvan. Elämä tuo joskus eteensä muuttuvia tekijöitä, joihin ei itse voi vaikuttaa. Niin kävi myös tämän prosessin kohdalla. Vaikka työ on opettanut paljon tutkimuksen tekemisestä, sen taustalla vaikuttavista teorioista ja aatteista, sekä tietysti itse opinnäytetyön tuottamisen prosessista, on suurin oppi ollut elämän haavoittuvaisuus ja ihminen itsessään, sekä yhteisön voima. Ja se, millainen vaikutus ympärillä olevalla läheisillä ihmisillä on meihin. Millaisiin asioihin ihminen pystyy, jos vain joku saa sinut uskomaan omaan onnistumiseesi. Niin kuin poika, joka istui koko elämänsä pyörätuolissa, halusi lentää. Oman yhteisönsä tukemana ja kannustamana hän uskoi unelmiinsa ja lopulta sirkusesityksien myötä lensikin. Yhdessä keksittiin tapa toteuttaa toive ja niin se toteutui. Vaihtoehtona ei ollut mitään tehdä, vaan *miten* se toteutetaan. Jos yhteisön voimalla ihminen voi oppia lentämään, herää kysymys, mitä kaikkea tulevaisuuden innostamisella ja sen käyttämillä metodeilla voidaan saada aikaan.

Opinnäytetyön tekeminen on opettanut ja antanut paljon soveltavan taiteen tutkimuksen tekemisen ja tuottamisen näkökulmasta. Opin siitä, miten vaativaa ja sitkeää työtä haastattelun tekeminen voi olla. Millainen vaikutus esimerkiksi yhteisellä kielellä on tutkimustilanteessa. Tai oikeastaan pareminkin opin, mitä on, kun yhteistä kieltä ei ole. Silloin pienetkin eleet ja ilmeet voivat olla hyvin merkityksellisiä. Apuvälineitä kannattaa hyödyntää. Itse tehtyjen kuvakorttien käyttö ei ehkä tuottanut tietoa yhtä informatiivisesti, kuin toivoin, mutta siitäkin opin. Miten ja milloin niitä voi hyödyntää ja kenen kanssa. Prosessissa tapahtui paljon oppimista, sillä jälkepäin ymmärrän, mitä asioita olisin voinut tehdä kokemattomana haastattelijana ja tutkijana toisin. Haastattelijan työ ei ole helpoimmasta päästä. Siinä on paljon pieniä, melko huomaamattomiakin kompastuskiviä matkan varrella, joihin hätäisesti edetessään voi onnistua kompuroimaan. Ensi kerralla olen siis hieman tarkkaavaisempi tulevaa reittiä kulkiessani.

## 9.7 Lopuksi

Sirkus on vaikuttava väline, jos se tuotetaan oikein. Näin totesi yksi haastateltavista vanhemmista keskustellessamme sirkuksesta. Mielestäni tuo lause kiteyttää hyvin sen, mitä itse haluaisin jakaa muille tästä opinnäytetyöprosessista oppineena. Sirkuksella ei ehkä pelasteta maailmaa, mutta se voi olla yksi väline, jolla voimme luoda aitoa dialogia toisten ihmisten kanssa, luoda yhteisön ympärillemme. Sirkus vapauttaa estoja ja lukkoja ihmisestä, sekä auttaa ajattelemaan luovasti arjessa toimiessa. Sirkus kasvattaa rohkeutta ja poistaa pelkoja, sekä saa meidät heittäytymään. Sirkus voi myös toimia välineenä arvokkaaseen kohtaamiseen. Sirkusesitysten kautta voimme antaa

toiselle ihmiselle arvokkaan esteettisen elämyksen. Ja yleisö vastavuoroisesti saa näyttää, millaisia tunteita sirkus saa heräämään katsojissa. Ne voivat olla joskus yllättävän voimakkaita ja odottamattomia. Sirkus luo siis ennen kaikkea vastavuoroista kommunikaatiota ihmisten välille. Näistä seikoista viisastuneena voitaisiin varmasti myös koittaa pureutua yhteiskuntamme sosiaalisia ongelmakohtia, ei välttämättä sirkuksen vaan jotain muuta innostamisen menetelmää hyödyntäen.

Henkilökohtaisesti perhesirkus on ollut omia silmiä avaava kokemus ja saanut pohtimaan omaa kykyä heittäytyä ja kokeilla asioita. Perheiden jakamat kokemukset ovat antaneet perspektiiviä ja auttanut suhteuttamaan asioita omassa elämässä ja arjessa. Prosessi kokonaisuudessaan on herättänyt paljon erilaisia tunteita matkan varrella. Perhesirkus on opettanut kohtamaan erilaisuutta. Ennen tätä opinnäytetyöprosessia ei itsellä ole ollut juurikaan tilanteita, joissa olisin tätä päässyt harjoittelemaan. Perheiden kokemukset ja kertomukset ovat poistaneet pelkoja ja ennakkokäsityksiä ihmisen rajallisuudesta ja pystyvyydestä. Prosessin aikana olen kohdannut upeita, vahvoja perheitä ja persoonia, jotka ovat avanneet ajatuksiaan, kokemuksiaan ja kotinsa oven avoimesti vieraille ihmiselle. Olen siis saanut kunnian syventyä, tulkita ja ennen kaikkea tuoda julki tätä tärkeää kokemustietoa ja ainutlaatuisista tapausta, jota voidaan toivottavasti hyödyntää erityisryhmien parissa tehtävässä työssä tulevaisuudessa. Sirkus on opettanut ja vahvistanut omaa ammatillista kasvua ohjaajana ja avannut omanlaisen maailmansa ohjaajan työvälineenä. Sirkus todella vie mukanaan ja on täysin oma maailmansa, jos sille antaa vain mahdollisuuden.

## LÄHTEET

Brandenburg, C. 2008. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Näkökulmia soveltavan taiteen käyttöön. Opetusministeriö 2008:12. Pdf-julkaisu. Viitattu 29.12.2016. <http://www.minedu.fi/expertes/fault/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm12.pdf?lang=fi>

Eskola, J & Saarela-Kinnunen, M. 2010. Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1-3. uudistettu painos. Juva: P-S-paino.

Hirsijärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P, 2013. Tutki ja kirjoita. 13- 15.painos. Porvoo: Tammi.

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hyttinen, H. Kakko, S.-C., Karkkola, P. & Åstrand, R. 2011. Sosiaalisen sirkuksen hyvien käytäntöjen opas. Tutkivan teatterityön keskus. PDF-julkaisu. Viitattu 3.1.2016. [http://www.kulttuuriakaikille.fi/doc/tietopaketit\\_ja\\_oppaat/Sosiaalisen\\_sirkkuksen\\_hyvien\\_kaytantojen\\_opas.pdf](http://www.kulttuuriakaikille.fi/doc/tietopaketit_ja_oppaat/Sosiaalisen_sirkkuksen_hyvien_kaytantojen_opas.pdf).

Hyypä, M. 2007. Elinvoimaa kulttuurista. Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. 2007. Taide keskellä elämää. Nykyaikaisen museon Kiasman julkaisuja 106:200, 155- 159. Helsinki: Like

Kakko, S.-C., Kinnunen, R., Lidman, J. & Veikkolainen, A. 2013. Opas sirkuksen hyvinvointivaikutusten tutkimukseen. Tutkivan teatterityön keskus. Tampere: Tammerprint Oy.

Kakko, S.-C., Kinnunen, R. Lidman, J. & Veikkolainen, A. 2013. Siellä on suupielet korvissa. Hyvinvointivaikutuksia sosiaalisesta sirkuksesta. Vaikuttava Sirkus -hanke. Tutkivan teatterityön keskus. Tampere: Tammerprint Oy

Kalliola, T., Kurki, A., Salmi, M. & Tamminen-Vesterbacka, T. 2010. Matkalla ohjaajuuteen. Helsinki: Kirjapaja

Karhu, M. 2012. Taide sosiaalisen kokemuksen ilmaisuna. Taiteellisteoreettinen tutkielma taiteen tekemisen lähtökohtiin. Väitöstutkimus Aaltoyliopistoon. Helsinki: Unigrafia

Kulttuurikeskus PiiPoo 2016. Viitattu 23.1.2016. <http://www.kulttuuripii-poo.fi/>

Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.



Kurki, L. 2008. Innostava matkailu. Sosiokulttuurinen innostaminen ja vapaa-aika. Helsinki: Finn Lectura

Kurki, L. 2011. Sosiokulttuurinen innostaminen yhteisötyönä. Artikkelijulkaisu teoksessa Ruuskanen, P., Savolainen, K. & Suonio, M. 2011. Toivo sosiaalisessa: Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. UNIpress: painettu EU:ssa, 39-68.

Liikanen, H.. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010: 01.

Missä taidetta tarvitaan? –seminaari. 3.6.2015 Tampere. Tampereen yliopiston Tutkivan teatterityön keskus ja Näty & Taiteen edistämiskeskus / Pirkanmaa. Seminaari-muistiinpanot.

Munne, T. 2015. Esteetöntä viestintää. Kuvat ja piirtäminen sirkusopetuksessa. Avainsäätö. Powerpoint-esitys.

Nuutinen, T. 2007. Keinut – joutilaitten istuskelua vai ”oikeaa” vanhustyötä? Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. 2007. Taide keskellä elämää. Nykyaiteen museo Kiasman julkaisuja 106:200, 164-172. Helsinki: Like

Pääjoki, T. 2007. Lasten ja aikuisten kulttuurinen leikki. Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. 2007. Taide keskellä elämää. Nykyaiteen museo Kiasman julkaisuja 106:200, 287-294. Helsinki: Like

Strandman, P. 2007. Taiteen soveltavaa käyttöä? Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. 2007. Taide keskellä elämää. Nykyaiteen museo Kiasman julkaisuja 106:200, 160-163. Helsinki: Like

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Terveyserot. Terveyskäsitteitä. Viitattu 28.02.2016 <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveys-erot/eriarvoisuus/keskeisia-kasitteita>.

Vammaispalveluiden käsikirja. 2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.. Yhdenvertaiset harrastamisen mahdollisuudet kaikille. Viitattu 15.12.2015. <https://www.thl.fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/yhdenvertaiset-harrastamisen-mahdollisuudet> .

## HAASTATTELURUNKO PERHEILLE

### Perhesirkuksen haastattelurunko

Haastattelun vastaajaryhmä:

Sirkukseen osallistunut perheet, erityistuen tarpeessa olevat lapset ja nuoret perheineen

### Haastattelukysymykset:

1) *Keskeisimmät kokemukset sirkuksesta*

–

- Millaista sirkus on ollut?
- Mikä sirkuksessa on parasta
- Miten sirkustoimintaa voitaisiin muuttaa? Mistä et pitänyt?

2) *Sirkustoiminta perheen yhteisenä harrastus –ja kulttuuritoimintana ja sen vaikutukset (psykkiset, sosiaaliset, fyysiset)*

- Onko sirkus aiheuttanut muutosta muussa elämässä? Miten?
- Onko teillä muita perheen yhteisiä harrastuksia?
- Miten sirkus eroaa niistä?
- Mitä lisäarvoa perhesirkustoiminnalla on verrattuna muihin kulttuuri –ja liikuntalajeihin?
- Onko sirkus vaikuttanut vuorovaikutukseen perheessä? Miten?

3) *Sirkusryhmän toiminta*

- Miten perhesirkus toimii ryhmänä?
- Millaiseksi koet oman roolisi sirkusryhmässä?
- Mikä/mitkä asiat motivoivat harjoittelemaan?
- Mitä hyvää on ollut sirkusohjaajien toiminnassa?
- Miten muuttaisit sirkusohjausta?
- Haluaisitko sirkuksen jatkuvan? Minkä vuoksi?
- Mikä on sirkustuokioiden sopiva kesto ja tapaamistiheys?

4) *Tarinointia perhesirkuksesta*

- Oletko oppinut sirkuksessa jotain uutta?
- Onko sirkuksessa ollut jotain yllättävää?
- Onko sirkuksessa ollut jotain pelottavaa?
- Miten kuvaisit sirkuksesta saatuja kokemuksia lyhyesti yhdellä tai kahdella lauseella?
- Millaisia merkityksiä perhesirkustoiminnalla on ollut juuri teidän perheelle?
- Mikä on paras muisto, joka on jäänyt mieleen sirkuksesta? (Kaikki vastaavat)

OPINNÄYTESUOSTUMUS

KULTTUURIALA

SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖHÖN OSALLISTUMISESTA  
Hämeen ammattikorkeakoulu, Ohjaustoiminnan koulutusohjelma

Opinnäytetyön aihe: \_\_\_\_\_

Opinnäytetyön tekijät: \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

Opinnäytetyön ohjaaja: \_\_\_\_\_

Olen tietoinen ja annan suostumuksen siihen, että tässä toiminnassa kerättäviä ja/tai minuun liittyviä tietoja käytetään yllä mainitussa opinnäytetyössä. Kaikkia tietoja käsitellään täysin luottamuksellisesti ja nimettömästi anonymiteetti säilyttäen. Opinnäytetyöhön ja/tai siihen liittyvään toimintaan osallistuminen on vapaaehtoista. Voin halutessani keskeyttää opinnäytetyöhön ja siihen liittyvään toimintaan osallistumisen. Prosessin yhteydessä kerätty aineisto tuhoetaan opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

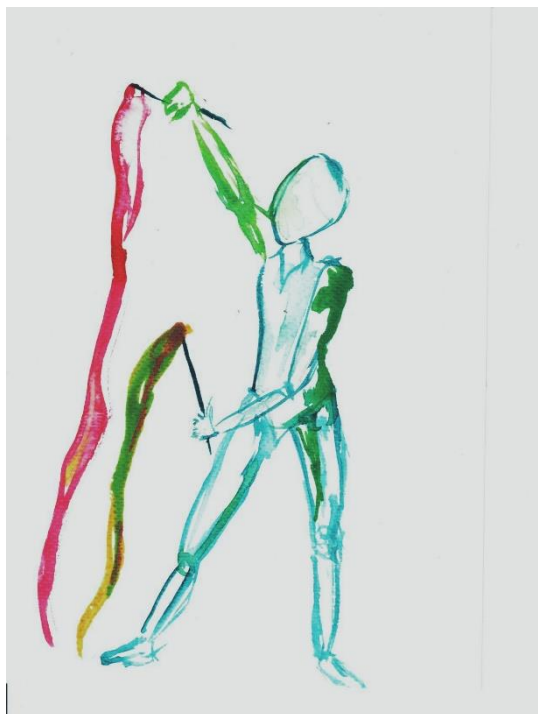
\_\_\_\_\_/\_\_\_\_ 200\_\_\_\_

\_\_\_\_\_  
Opinnäytetyöhön osallistujan allekirjoitus

## SIRKUSKUVAKORTIT

Liite 3

Esimerkkikuvia sirkuskuvakorteista



Poika joka halusi lentää – Perheiden kokemuksia ja antamia merkityksiä erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten perhesirkuksesta

